

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาโปรแกรมฝึกอบรมผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กโดยการปฏิบัติงานในสถานการณ์จริง เรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยทารกเป็นกลุ่มในสถานรับเลี้ยงเด็ก บ้านเด็กจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยผู้วิจัยนำเสนอเอกสารผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามลำดับ ดังนี้

- ตอนที่ 1 ความหมายและความสำคัญของเด็กวัยทารก
- ตอนที่ 2 โปรแกรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยทารกเป็นกลุ่ม
- ตอนที่ 3 บทบาทความสำคัญของผู้ให้การเลี้ยงดูเด็ก
- ตอนที่ 4 การฝึกอบรม
- ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื้อหาสาระทั้ง 5 ตอน จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาวิจัย เรื่องการพัฒนาโปรแกรมฝึกอบรมผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กโดยการปฏิบัติงานในสถานการณ์จริง เรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยทารกเป็นกลุ่มในสถานรับเลี้ยงเด็ก บ้านเด็กจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 1 ความหมายและพัฒนาการของเด็กวัยทารก

1.1 ความหมายของเด็กวัยทารก

เพ็ญศรี พิชัยสนิท (2527) กล่าวว่าเด็กวัยทารก หมายถึง เด็กอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 1 ปี กอบแก้ว สุวรรณศร (ม.ป.ป.) กล่าวว่า เด็กวัยทารก หมายถึง เด็กแรกเกิดจนถึง 2 ปี โดยแบ่งเป็น 2 ช่วงอายุ คือ แรกเกิด-11 เดือน และ 11 เดือน - 2 ปี และมีการเปลี่ยนแปลงทาง สรีรวิทยาตั้งแต่ชั่วโมงแรกของชีวิต ซึ่งจะมีมากและค่อย ๆ ลดลงเมื่อเวลาผ่านไป

อภาวรรณ หนูคง (อ้างถึงใน James and Mott, 1988) กล่าวว่า เด็กวัยทารกเป็นช่วงที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการวางรากฐานของชีวิต เนื่องจากเป็นวัยที่มีการเจริญเติบโตและ พัฒนาการอย่างมาก และรวดเร็วทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม รวมทั้ง พัฒนาการรับรู้ การเรียนรู้ ความเข้าใจตนเอง และบุคลิกภาพ

Thomson (1952) กล่าวว่า เด็กวัยทารก หมายถึง เด็กแรกเกิดที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้เลยเป็นวัยที่ต้องการความช่วยเหลือจากมารดาหรือผู้ใกล้ชิดสำหรับการบริหารอย่าง ถูกต้องและเหมาะสมเพื่อที่ทารกจะสามารถเจริญเติบโตและมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ทั้งร่างกาย และจิตใจ

อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร (ม.ป.ป.) กล่าวว่า เด็กวัยทารกหมายถึงเด็กตั้งแต่อายุแรกเกิดถึง 18 เดือน และเป็นวัยที่มีความเจริญเติบโตรวดเร็วมาก

ประพุม ศิริบุญย์ (ม.ป.ป.) กล่าวว่า ทารกเป็นสิ่งที่มีความมีชีวิต เป็นหน่วยหนึ่งของครอบครัว ต้องการความรัก ความเอาใจใส่ และอื่น ๆ เช่นเดียวกับทุกคน ทารกทุกคนจะเจริญเติบโตไปตาม หลักธรรมชาติ

จากความหมายของนักการศึกษาและแพทย์ข้างต้น กล่าวโดยสรุปว่า เด็กวัยทารก หมายถึง เด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 18 เดือน เป็นวัยที่มีการเจริญเติบโตรวดเร็วมาก ตั้งแต่ น้ำหนักที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่วนสูง ความยาวของเส้นรอบศีรษะ และความยาวของเส้นรอบอกที่ เพิ่มขึ้น ในสัดส่วนที่มากกว่าเด็กวัยอื่น ๆ วัยนี้เป็นวัยแห่งการเจริญเติบโต และเริ่มเรียนรู้เกี่ยวกับ โลกและสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น

เด็กทารก ถือว่าเป็นเวลาของการตัดสินใจชีวิตภายนอกครรภ์ การรักษาความปลอดภัยและความ สะดวกสบายคือความรับผิดชอบที่สำคัญที่สุดของผู้ปกครองและผู้ใกล้ชิด การให้ความอบอุ่น อ่อนโยนคือการสอนความเป็นมนุษย์สำหรับเด็ก ขณะที่เราตอบสนองโดยการให้การดูแลทาง กายภาพ ดังนั้นผู้ดูแลหรือผู้ที่อยู่ใกล้ชิดจึงจำเป็นต้องเข้าใจถึงพัฒนาการของเด็กวัยทารก

1.2 พัฒนาการของเด็กวัยทารก

อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร (ม.ป.ป.) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านต่าง ๆ และสรุปถึงลักษณะสำคัญของพฤติกรรมในแต่ละวัย สามารถอธิบายได้ด้วยหลักการและทฤษฎีที่กล่าวถึงอิทธิพลต่าง ๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาการเด็ก อย่างไรก็ตามยังไม่มีทฤษฎีของนักจิตวิทยา กลุ่มใดที่ได้ศึกษาครอบคลุมพัฒนาการต่าง ๆ ของเด็กครบทุกด้าน

มนุษย์มีการเจริญเติบโตจากปฏิสัมพันธ์ของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม เมื่อมนุษย์ได้โครงสร้างทางร่างกายจากพันธุกรรม ร่างกายจะเจริญเติบโตตามระดับวุฒิภาวะ (Maturation) การเจริญเติบโตนั้นได้รับผลจากสิ่งแวดล้อมโดยตรง สิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายต้องเจริญเติบโตในสิ่งแวดล้อม เด็กทารกต้องได้รับอาหารถูกต้องตามหลักโภชนาการ และเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม ดังนั้น คำว่าพัฒนาการจึงหมายถึง ผลรวมของระดับวุฒิภาวะซึ่งได้จากพันธุกรรมปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

เด็กวัยทารกเป็นวัยที่มีการเจริญเติบโตรวดเร็วมาก การพัฒนาของเด็กวัยทารกสามารถจัดแบ่งพัฒนาการได้เป็น 5 ด้านใหญ่ (อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร, ม.ป.ป.) ได้แก่

1.2.1 พัฒนาการทางด้านร่างกาย แบ่งตามลำดับอายุ ดังนี้

ระยะแรกเกิด ถึง 4 เดือน

เด็กในช่วงนี้ จะมีอัตราการเจริญเติบโต ที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว เริ่มจากเมื่อแรกเกิด การเคลื่อนไหวทั่วไปนั้นอยู่กับปฏิกิริยาสะท้อนกลับ ต่อมาเด็กทารกจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในการควบคุมกล้ามเนื้อของร่างกายได้เอง

การควบคุมนี้ จะเริ่มจากส่วนศีรษะและส่วนคอไปยังส่วนหัวไหล่ ส่วนหลัง ส่วนเอว และส่วนขาทั้ง 2 ข้าง การควบคุมกล้ามเนื้อจะพัฒนาจากส่วนกลางของร่างกายไปสู่ส่วนมือและส่วนเท้า ต่อมาเด็กจะค่อย ๆ สามารถควบคุมการเคลื่อนไหวของแขนและขาบางส่วน เป็นการพัฒนาการควบคุมมือและนิ้วมือ และสามารถกำสิ่งของบางอย่างได้ การพัฒนาของเด็กยังสามารถขยายไปสู่การสังเกตความแตกต่างของสิ่งที่มองเห็น ได้ยิน สัมผัส ได้กลิ่น และได้ลิ้มรส การเข้าใจสิ่งที่เห็น

งานวิจัยในช่วงทศวรรษที่ 1970 และ 1980 ได้พบว่า ความไวของสายตาสายตาจะถูกจำกัดในระยะแรกเกิด และการเข้าใจสิ่งที่เห็นนั้นจะค่อย ๆ พัฒนาขึ้น ในระหว่างอายุขวบปีแรกซึ่ง Lamb & Campos (อ้างถึงใน อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร, ม.ป.ป. หน้า 4) ได้กล่าวไว้ว่า

“กระบวนการต่าง ๆ ที่สร้างความเข้าใจให้แก่เด็กทารกจะผ่านการเปลี่ยนแปลงทางพัฒนาการอย่างเป็นลำดับขั้นในช่วงเดือนแรก ๆ ของชีวิต เด็กทารกแรกเกิดมีความสามารถทางการมองเห็นที่สลับซับซ้อนยิ่งกว่าที่เคยเชื่อกัน แต่ความสามารถในการเข้าใจสิ่งที่เห็นจะแยกออก

เป็นส่วนๆ เด็กทารกรับการมองเห็นในระยะเริ่มแรกเพียงแค่ลักษณะเด่นของรูปร่าง เริ่มจากขอบและโครงร่าง หลังจากอายุ 2 เดือนไปแล้ว เด็กทารกจะเริ่มมีความสามารถทางการสังเกตความสัมพันธ์ระหว่างส่วนสำคัญของรูปร่าง เช่น รูปร่างยังมีส่วนของรายละเอียดหรือไม่ ต่อมาเมื่ออายุประมาณ 3 เดือน เด็กทารกก็จะสามารถสังเกตรูปร่างได้ทั้งหมด แม้ว่าเด็กทารกจะมีศักยภาพในการ จัดองค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปร่างทั้งหมดที่มองเห็น การพัฒนาความเข้าใจในรูปร่างทั้งหมดที่เห็นให้ดีขึ้นก็ยังคงมีอยู่ เมื่อถึงเดือนที่ 7 เด็กทารกจะมีการพัฒนาความสามารถในการสังเกตเห็นรูปร่าง ทั้งหมดได้ แม้มีเพียงสิ่งเร้ามากระตุ้นให้เห็นโครงสร้างเพียงบางส่วนเท่านั้น "

การได้ยิน

เด็กแรกเกิดสามารถได้ยินเสียงต่าง ๆ เมื่อเด็กมีการเคลื่อนไหวของศีรษะไปตามทิศทางของเสียง เด็กสามารถทราบทิศทางของเสียงได้ และจะรู้ที่มาของเสียงที่อยู่ในตำแหน่งด้านข้างได้ดีกว่าเสียงที่มาจากด้านบน ด้านล่าง ด้านหน้า หรือด้านหลังของเด็ก ในระยะเดือนแรก ๆ เด็กจะสามารถพิจารณาแยกแยะเสียงของคำพูดได้ด้วย

การลิ้มรส

เด็กทารกแรกเกิดสามารถแยกความแตกต่างระหว่างน้ำกับน้ำผสมน้ำตาลได้ เด็กจะแสดงว่าชอบน้ำผสมน้ำตาลมากกว่าน้ำเปล่า สามารถแยกแยะระหว่างความหวานกับความเค็มและไม่ชอบรสที่ขม แต่ชอบรสที่หวานมากกว่า

การได้กลิ่น

เด็กทารกแรกเกิดสามารถแยกแยะกลิ่น และแสดงการตอบสนองด้วยดีหรือปฏิเสธต่อสิ่งต่าง ๆ ที่มีกลิ่นได้

การเคลื่อนไหว

การเคลื่อนไหวของเด็กทารกแรกเกิดเป็นปฏิกิริยาสะท้อนกลับ ซึ่งเกิดขึ้นเองโดยปราศจากการควบคุมของทารก เมื่อมีการเจริญเติบโตและเรียนรู้มากขึ้น เด็กจะเริ่มควบคุมการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ได้เอง

ในช่วงเดือนแรก ๆ เด็กทารกเรียนรู้ที่จะใช้การเคลื่อนไหวหลายอย่าง แต่ยังไม่สามารถควบคุมให้การเคลื่อนไหวทำงานประสานกันได้อย่างดีนัก จากงานวิจัยของ Harvard's Center For Cognitive Studies (อ้างถึงใน อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร, ม.ป.ป. หน้า 5) ที่ได้สังเกตจดบันทึกและวิเคราะห์พฤติกรรมของเด็กทารกในปี 1968 พบว่าเด็กทารกเรียนรู้ที่จะควบคุมพฤติกรรมการดูดได้ ตั้งแต่ในเดือนแรกของชีวิต และการดูดของเด็กจะใช้เพื่อการผ่อนคลายจากความรู้สึกไม่สบาย ในการศึกษาครั้งนี้ยังพบด้วยว่าการให้ความสนใจการสำรวจและการกินนั้น

เด็กทารก ใช้การมองเห็นหรือฟังเสียงตาเป็นการกระตุ้นการดูด ซึ่งสามารถแยกพฤติกรรมการมอง และการดูด ของเด็กทารกออกจากกัน

ปฏิริยาสะท้อนของการเคลื่อนไหวมือและแขน จะพัฒนาไปเป็นพฤติกรรมของการกำและคลำหา ซึ่งไม่ขึ้นอยู่กับการมองเห็น ภายในช่วงอายุ 4 เดือนแรก ทารกจะสามารถเอื้อมมือหยิบของวัตถุอย่างช้า ๆ และนำใส่ปาก และมีพัฒนาการต่อไปนี้เป็นลำดับขั้น : การเคลื่อนไหว การเอื้อม การจับ การนำใส่ปากและใช้ปาก ในช่วงปีต่อมา การเคลื่อนไหวของมือจะเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นได้เองและสามารถควบคุมได้ด้วยการมอง

ความสม่ำเสมอ

เด็กทารกแรกเกิดจะหันศีรษะได้เองจากข้างหนึ่งไปยังอีกข้างหนึ่ง เมื่อยกศีรษะขึ้น ถ้าคอจะยังไม่สามารถรองรับน้ำหนักศีรษะได้ภายในช่วงเดือนแรก เด็กทารกจะสามารถยกศีรษะขึ้นได้เมื่ออยู่ในท่านอนคว่ำ เมื่ออายุได้ 3 เดือน เด็กทารกสามารถใช้มือยันพื้นหรือเตียง เพื่อยกศีรษะและบริเวณหน้าอกขึ้น

ระหว่างช่วง 3 เดือนแรกนี้ เด็กทารกจะวุ่นวายอยู่กับขาของตน เขาจะเตะถีบอากาศไปมา เด็กทารกหันตัวและใช้ขาเตะจากด้านหนึ่งไปยังอีกด้านหนึ่ง กล้ามเนื้อด้านบนและด้านล่างของหลังจะพัฒนา จนกระทั่งเด็กสามารถเตะและหมุนขาไปในทางเดียวกันได้ และเด็กทารกจะสามารถพลิกตัวได้เองไม่ว่าในท่านอนคว่ำหรือนอนหงายก็ตาม

การนอน

เด็กทารกแรกเกิดจะนอนประมาณวันละ 16 - 17 ชั่วโมง จนกระทั่งเด็กจะนอนน้อยลงและใช้เวลามากขึ้นในช่วงตื่นและสนใจสิ่งต่าง ๆ

วิธีการเลี้ยงดูของผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กในช่วงนี้ ควรให้ความสำคัญกับการเตรียมพื้นที่ให้เหมาะสมเพื่อให้เด็กทารกสามารถเคลื่อนไหวได้ตามต้องการ และช่วยให้เด็กเคลื่อนไหวได้อย่างสะดวก โดยการที่ผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กแน่ใจว่าเสื้อผ้าที่เด็กสวมใส่ต้องไม่คับจนไปจำกัดการเคลื่อนไหวของเด็ก ควรจัดเตรียมสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและจัดหาของเล่น สื่ออุปกรณ์ที่ปลอดภัยเหมาะสมสำหรับเด็กทารกวัยนี้

ระยะ 4 ถึง 8 เดือน

เด็กทารกวัยนี้จะมีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงรวดเร็วมาก เด็กตื่นนอนและอยู่ในภาวะตื่นตัวนานขึ้น กล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ เริ่มมีการประสานสัมพันธ์ขึ้น เด็กสามารถนั่งได้เมื่อมีคนช่วยจับไว้ และจะพัฒนาขึ้นจนสามารถนั่งได้เอง และนั่งในเก้าอี้เด็กได้ เด็กจะกลิ้งม้วนตัวไปมา และเริ่มคลาน เด็กยังสามารถกำวัตถุไว้ในมือได้และเคลื่อนไหววัตถุนั้น หรือทำให้เกิดเสียงดังอย่างตั้งใจกระทำให้เกิดขึ้น ทารกใช้กล้ามเนื้อส่วนหัว คอ แขน หน้าอกและหลัง ช่วยในการนั่ง

โดยมีพัฒนาการมาจากการผลัก การดึง การเตะ และการกรลิ่งตัวที่เด็กทำมาตั้งแต่เล็ก ๆ แม้ว่าเด็กจะสามารถนั่งได้ด้วย การช่วยเหลือหรือสามารถนั่งได้เอง แต่กล้ามเนื้อเหล่านี้ยังไม่แข็งแรงดี เด็กจะเหนื่อยได้ง่าย ดังนั้น จึงต้องคอยดูแลเอาใจใส่ให้เด็กได้เปลี่ยนท่านั่งเพื่อให้สบายขึ้น

การเคลื่อนไหว

ขณะที่เด็กกำลังพัฒนาความสามารถในการทรงตัวได้อย่างมั่นคง เช่น การนั่ง และการยืนเด็กก็จะพยายามเคลื่อนไหวไปข้างหน้าด้วย การคลานเป็นการเคลื่อนไหวในขั้นแรก

การใช้มือ

การใช้มือของเด็กหมายถึง การคว้า การกำ ขยำ และการปล่อย ในช่วงขวบปีแรก เด็กทารกจะมีการเคลื่อนไหวจากปฏิกิริยาสะท้อนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเอง ไปสู่ความสามารถในการควบคุมการใช้มือด้วยตนเอง ในช่วง 6 เดือนแรกเด็กทารกจะเริ่มมีพัฒนาการจากการลองผิดลองถูก ในการแกว่งหรือสะบัดมือจนสามารถควบคุมเพื่อเอื้อมให้ถึงสิ่งต่าง ๆ เด็กจะใช้ไหล่ ข้อศอก ข้อมือ และมือเคลื่อนไหวอย่างสัมพันธ์กัน เพื่อไขว่คว้าให้ถึงสิ่งของหรือวัตถุที่ต้องการมองเห็น การควบคุม และการเอื้อมเพื่อไขว่คว้าสิ่งของนี้เป็นความสามารถที่จำเป็นจะต้องทำไปพร้อม ๆ กับการให้เด็กกำ หรือถือสิ่งของต่าง ๆ

การมองเห็น

สิ่งที่ดึงดูดความสนใจของเด็กทารก ได้แก่ วัตถุต่าง ๆ ที่มีสีสันสดใส ใบหน้าคน รูปร่าง และลวดลายต่าง ๆ ของวัตถุ ควรแขวนรูปภาพ และวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ไว้ใกล้กับพื้นที่เด็กล้มเล่นหรือที่ขอบเปลเด็ก หรือในที่ ๆ เด็กสามารถมองเห็นได้ชัดเจน ควรเปลี่ยนรูปภาพหรือ โคมบายบ่อย ๆ เพื่อกระตุ้นความสนใจของเด็ก

การได้ยิน

เด็กทารกชอบที่จะทำให้เกิดเสียง และชอบเล่นกับเสียงเมื่อได้ยินเสียงควรเลียนเสียงต่าง ๆ ของทารก การได้ยินและมองเห็นรวมทั้งการได้ยินและเอื้อมไขว่คว้าจะเกิดขึ้นอย่างมีความสัมพันธ์กันมากขึ้น

การรับประทานอาหาร

ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเด็กหลายท่านแนะนำไว้ว่าเด็กทารกควรเริ่มรับประทานอาหารเสริม (solid food) เมื่ออายุได้ 6 เดือน การใช้ปากและการกลืนอาหารเสริมจะต้องใช้กล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ ที่ทำงานประสานสัมพันธ์กัน ซึ่งแตกต่างไปจากที่เด็กเคยใช้เพื่อดูดนม เมื่อต้องการเริ่มอาหารเสริมเด็กต้องเรียนรู้การรับประทานอาหารด้วยช้อน และการกลืนอาหารโดยไม่พ่นหรือสำลักออกมา ควรใช้ช้อนชนิดเดียวกันทุกครั้งที่ใช้ป้อนเด็กเพื่อเด็กจะได้ไม่ต้องปรับตัวกับขนาดของช้อนหรือรูปทรงของช้อนที่แตกต่างไปจากเดิม

เมื่อฟันเริ่มขึ้น

เด็กทารกส่วนใหญ่จะเริ่มมีฟันขึ้นมาแล้วในช่วงอายุนี้ ปฏิบัติการของทารกแต่ละคนที่มี เมื่อฟันเริ่มขึ้นจะแตกต่างกันไป เด็กบางคนอารมณ์ไม่ดีเมื่อฟันเริ่มขึ้นและหงุดหงิดง่าย ในขณะที่เด็กบางคนก็จะมีพฤติกรรมเป็นปกติธรรมดา เด็กทารกที่ฟันเริ่มขึ้นมักจะชอบกัดหรือชอบสิ่งของต่าง ๆ เด็กจะใช้ของเล่นสำหรับกัด และสิ่งของอื่น ๆ เพื่อจะเข้าไปในปาก ถ้าเด็กแสดงท่าทางว่าเจ็บควรใช้ ของเล่นที่ใช่กัดซึ่งมีความเย็น หรืออาจจะมึ้นน้ำแข็งเม็ดเล็ก ๆ ห่อผ้าสะอาดให้เด็กขบ สิ่งเหล่านั้นจะให้ทั้งความเย็นหรือแข็งสำหรับเหงือกของเด็กทารก เด็กที่ฟันเริ่มขึ้นอาจจะมึ้นน้ำลายไหลมากควรจะใช้ ผ้ากั้นเปื้อนให้เด็กตลอดวัน และดูแลเปลี่ยนผ้าให้บ่อย ๆ เพื่อมิให้เสื้อผ้าเปียกชื้น

ระยะ 8 ถึง 12 เดือน

เด็กทารกวัยนี้มีการพัฒนาในด้านการควบคุมกล้ามเนื้อเร็วมาก เด็กเรียนรู้ที่จะนั่งคนเดียวได้เอง เด็กจะคลานและยืนได้โดยการประคอง และเดินโดยการช่วยเหลือ การคืบของเด็กจะพัฒนาไปสู่การคลาน ในขณะที่แขนและขามีการใช้งานในทางตรงกันข้าม เด็กจะค่อย ๆ เคลื่อนไหวไปช้า ๆ ด้วยการใช้มือและเท้าที่ละด้าน เมื่อเด็กสามารถควบคุมได้มากขึ้น การคลานก็จะเป็นการเคลื่อนที่ได้เร็วขึ้นและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ช่วยให้เด็กทารกวัยนี้ได้ประสบการณ์อื่น ๆ อีกที่เป็นไปได้ในโลกใหม่ เมื่อเด็กทารกยืนได้ตรงและมั่นคงขึ้น เด็กก็จะพยายามเคลื่อนไหวไปข้างหน้าเรื่อย ๆ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาการเดิน

อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร (ม.ป.ป.) กล่าวว่า พัฒนาการทางการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นเป็นเวลาหลายเดือนล่วงหน้า จะนำไปสู่ความสำเร็จของการเดินในระยะต่อมา Shirley (1931) ได้ระบุระยะต่าง ๆ ของการเคลื่อนที่ก่อนที่จะเดินได้ออกเป็น 4 ระยะดังนี้

1. ระยะแรกของการก้าว โดยที่ก้าวไปข้างหน้าได้เล็กน้อย (อายุ 3 – 6 เดือน)
2. ระยะที่ยืนโดยมีการช่วยเหลือ (อายุ 6 – 10 เดือน)
3. ระยะที่เดินโดยมีการชักจูง (อายุ 9 – 12 เดือน)
4. ระยะที่เดินได้เอง (อายุ 12 – 15 เดือน)

เด็กทารกจะพัฒนาความสามารถในการเคลื่อนที่ไปตามลำดับขั้น ถึงแม้ว่าอายุจะแตกต่างกันไปบ้าง ความสามารถในการเดินของเด็กเป็นผลมาจากวุฒิภาวะและประสบการณ์ที่จัดให้อย่างเหมาะสม เราไม่สามารถเร่งให้เด็กเดินได้ถ้าเด็กยังไม่พร้อม อย่างไรก็ตามเราสามารถช่วยสนับสนุนให้เด็กเคลื่อนที่ได้ง่ายขึ้น โดยจัดพื้นที่ให้เพียงพอต่อการกิ้ง คลาน ปีน ยืนมือไปจับยืน และการเดิน ผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กจึงควรระมัดระวังในการวางและติดตั้งอุปกรณ์สำหรับปล่อยให้เด็กเล่นเอง (playpen) อาจเป็นการกักขังเด็กเนื่องจากมีเนื้อที่จำกัดสำหรับการเคลื่อนไหว อุปกรณ์สำหรับเด็กที่มีล้อช่วยในการเดิน (wheeled walker) อาจทำให้กล้ามเนื้อหลังถูกใช้งานมาก

จนตั้งเคล็ดได้ และเป็นการจำกัดพัฒนาการและการทำงานประสานกันของศีรษะ คอ แขน หน้าอก หลัง ขา และกล้ามเนื้อเท้า แต่จะเน้นหนักการเคลื่อนไหวของเขามากเกินไป

เด็กในวัยนี้จะใช้นิ้วหัวแม่มือและนิ้วมือในการหยิบ จับวัตถุ การใช้ทักษะนี้บ่อย ๆ จะส่งผลไปถึงการพัฒนากล้ามเนื้อนิ้วมือ และการประสานสัมพันธ์ของมือและตา เนื่องจากเด็กยังไม่สามารถควบคุมการออกกำลังในการใช้นิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้ได้ดี บางครั้งเด็กอาจเผลอไปหยิบเด็กคนอื่นได้โดยไม่ตั้งใจ

เมื่อเด็กสามารถควบคุมนิ้วชี้ได้ตรง เด็กทารกจะชอบใช้นิ้วชี้จิ้มไปตามวัตถุ ของเล่น หรือตนเอง เด็กจะดึงและดันสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ซ้ำแล้วซ้ำอีก ต่อมาเด็กก็จะเริ่มพัฒนาความสามารถในการควบคุมการใช้แขน เด็กจะสามารถปรบมือ และยกมือคว่ำไว้ตรงระดับกลางตัวได้ซ้ำ ๆ กัน จนในที่สุดเด็กก็จะสามารถถือของไว้ในมือทั้งสอง และตีด้วยมือทั้งสองพร้อม ๆ กัน

เด็กจะใช้มือในลักษณะที่แตกต่างกันไปตามลักษณะการใช้งาน โดยอาจจะหยิบของเล่นด้วยมือข้างหนึ่ง และส่งต่อให้มืออีกข้างหนึ่งถือไว้ แล้วหยิบของเล่นชิ้นอื่นมาอีกในกิริยาเช่นเดียวกัน เด็กอาจจะโน้มไปข้างหน้าเพื่อวางบอลของเล่นซ้อนกัน ย้ายบอลอีกชิ้นลงในมือข้างนั้น เพื่อวางซ้อนลงไปบนบอลชิ้นแรก

เด็กวัยนี้เริ่มมีความสามารถในการตีวัตถุ ซึ่งเกิดจากการบังคับแขน และการเคลื่อนไหวของมือ ดังนั้นเด็กจึงสามารถสัมผัสเบา ๆ บนผิวของวัตถุได้ และขณะเดียวกันก็สามารถเริ่มสำรวจวัตถุต่าง ๆ โดยการสัมผัสเบา ๆ ได้มากขึ้นกว่าการนวด บีบ จิ้ม หรือกด

เด็กทารกจะเริ่มจับชวดนมเองได้ ควรปล่อยให้เด็กใช้ความสามารถของตนเอง อาจช่วยประคองด้วยการให้เด็กได้ถือขวดนมด้วยตนเอง การช่วยเหลือควรทำเมื่อจำเป็นเท่านั้น เด็กวัยนี้สามารถใช้ทั้งนิ้วมือและข้อในการรับประทานอาหาร โดยใช้พร้อม ๆ กันทั้งสองอย่าง เด็กกำลังพัฒนาความสามารถในการควบคุมนิ้วมือและแขน ซึ่งจะช่วยในการใช้ข้อและใช้นิ้วมือหยิบอาหาร เด็กมีความต้องการรับประทานอาหารด้วยตนเอง โดยใช้ทุกวิธีในการนำอาหารเข้าปากได้สำเร็จ

เด็กทารกที่ฟันเริ่มขึ้นจะกัดทุกอย่างที่ถูกนำเข้าปาก ฉะนั้นจะต้องตรวจสอบของเล่นและอุปกรณ์ที่ใช้ในการรับประทาน เพื่อดูว่ามีความคงทนต่อการใช้ฟันกัดหรือไม่

รูปแบบการนอนของเด็กจะค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง เด็กวัยนี้จะนอนกลางวันทั้งช่วงเช้าและบ่าย และตื่นนอนเร็วขึ้นเพื่อเล่นและอยู่ในภาวะตื่นตัว เด็กแต่ละคนจะมีตารางเวลานอนของตัวเองเป็นส่วนตัว ซึ่งเป็นผลมาจากความต้องการของร่างกายและเวลาที่ได้นอนมาจากบ้าน ดังนั้นถ้าเด็กทารกตื่นนอนเวลาตี 5 เพื่อเดินทางมายังสถานรับเลี้ยงเด็ก เด็กคงต้องการเวลานอนพักในช่วงเช้าก่อนเด็กทารกที่นอนตื่นสายกว่านั้น

ระยะอายุ 12 – 18 เดือน

ประสบการณ์ของเด็กวัยทารกที่มีการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว จะขยายกว้างขึ้น เด็กวัยนี้จะเดิน ถลา วิ่ง ล้มลุกคลุกคลานหรือชนสิ่งต่าง ๆ และต้องการให้ตัวเองได้มีการเคลื่อนไหวไปในที่ต่าง ๆ ให้ได้ ในขณะที่เดินทรงตัวได้ไม่ดีและไม่มั่นคง เด็กอาจจะคว้าค้ำมา เมื่อเดินเหยียบสิ่งของ หรือเดินโน้มตัวไปข้างหน้า หรือเมื่อเดินเร็วมากไป เด็กกำลังเรียนรู้เพื่อจะปรับตัว หรือเพื่อสามารถยืนตรงได้เอง การประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อจะมีการพัฒนาขึ้นที่ละน้อย และในไม่กี่เดือนข้างหน้าการเดินก็จะมั่นคงขึ้นเรื่อย ๆ

เมื่อเด็กในวัยทารกได้มีพัฒนาการในการไขว่คว้าและกำหรือจับสิ่งของอย่างชำนาญแล้วเด็กยังต้องมีการพัฒนาทักษะอีกอย่างหนึ่งซึ่งจำเป็นจะพบว่าเด็กสามารถเอื้อมหยิบและจับวัตถุได้ดี แต่เด็กยังมีปัญหาในการปล่อยของมือดังนั้นจะเห็นได้ว่าเด็กจะยังคงคว้าของซึ่งดูเหมือนไม่ใช่สิ่งที่เขาต้องการ และเมื่อเราพยายามจะเอามันออกมาจากมือเด็ก นิ้วมือของเด็กก็จะดูเหมือนจะไม่แข็งแรงและมั่นคง กล้ามเนื้อที่ดึงข้อต่อของนิ้วยังไม่สามารถผ่อนคลายได้ดี เพื่อให้ของในมือหลุดออกมาได้ ซึ่งจะต้องใช้เวลาอีกหลายเดือนกว่าที่กล้ามเนื้อดังกล่าวจะแข็งแรงเพียงพอในการควบคุม การคลายได้ตามที่ต้องการ เด็กวัยนี้จึงค่อย ๆ มีการพัฒนาความสามารถในการควบคุมการกำและปล่อยนิ้ว จะสังเกตเห็นได้ด้วยว่าในขณะที่เด็กยังไม่สามารถปล่อยสิ่งของซึ่งกำอยู่ในมือได้นักนั้น เด็กมักจะโยนหรือปาทิ้ง การเคลื่อนไหวไปข้างหน้าของแขนและมือจึงเป็นแรงผลักดันให้วัตถุหลุดออกจากมือทันที และลักษณะการลอยของวัตถุขณะที่หลุดออกจากมือเด็กในกลุ่มเด็กเล็กหลายคนจะกลายเป็นสภาพการณ์ที่อันตรายสำหรับเด็กเหล่านี้ด้วย

เด็กในวัยนี้จะค่อย ๆ เปลี่ยนเวลานอนพักจากช่วงเช้าและบ่าย เป็นช่วงบ่าย เวลาเดียวควรจัดเวลาให้เด็กวัยนี้ได้รับประทานอาหารกลางวันเร็วขึ้นเพื่อจะได้เสร็จก่อนที่เด็กจะง่วง

1.2.2 พัฒนาการทางอารมณ์

ระยะแรกเกิด ถึง 4 เดือน

ในช่วงเดือนแรก ๆ ของชีวิตเป็นช่วงเวลาสำคัญที่เด็กทารกจะพัฒนาอารมณ์ของความรู้สึกเบื้องต้นในด้านความปลอดภัย ถ้าทารกไม่สามารถพัฒนาความรู้สึกเกี่ยวกับความปลอดภัยในระยะนี้ได้ก็จะเป็นการยากที่จะพัฒนาให้ได้อย่างเหมาะสมต่อมาภายหลัง ผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กควรมีบทบาทสำคัญเช่นเดียวกับผู้ปกครอง ในการให้การเลี้ยงดูที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์และสร้างประสบการณ์ในรูปแบบต่าง ๆ ที่จะทำให้อารมณ์สามารถพัฒนาความรู้สึกด้านความปลอดภัยพื้นฐานขึ้น

ความรู้สึกต่าง ๆ ความปลอดภัยและความไว้วางใจจะพัฒนามาจากการได้สร้าง ความสัมพันธ์กับผู้อื่น ทารกจะไม่สามารถพัฒนาสิ่งเหล่านี้ได้ด้วยตนเอง เด็กทารกจะพัฒนา ความรู้สึกเหล่านี้ได้จากการปฏิบัติของบุคคลอื่น ๆ ที่มีต่อเด็ก ผู้ปกครองและผู้ให้การเลี้ยงดูเด็ก จะเป็นผู้ที่มีบทบาทและมีอิทธิพลที่สุดในการตอบสนอง และมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือให้เด็ก มีความรู้สึกที่ปลอดภัย

อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร (ม.ป.ป.) กล่าวว่า พฤติกรรมที่สำคัญ 2 อย่างของผู้ให้ การเลี้ยงดูเด็กซึ่งมีความสำคัญมากคือ การตอบสนองทารกทันทีเมื่อทารกแสดงอาการให้เห็นว่ารู้สึก ไม่สบาย (distress) และให้การตอบสนองอย่างสม่ำเสมอเมื่อทารกแสดงอาการดังกล่าว รวมทั้งเมื่อทารกมีความต้องการอื่น ๆ หรือเมื่อมีอาการผิดปกติ

พฤติกรรมทางอารมณ์ของทารก (temperament) ที่เป็นพฤติกรรมพื้นฐาน จะค่อย ๆ แสดงออกมาให้เห็นทีละน้อยในช่วง 4 เดือนแรกของชีวิต ซึ่งพฤติกรรมบางลักษณะ (Styles) จะสังเกตเห็นได้ง่าย ในขณะที่อีกหลายพฤติกรรมมีลักษณะที่สังเกตเห็นได้ยาก

ระดับกิจกรรม (activity level) ของทารกจะสามารถมองเห็นได้ชัด เด็กทารกจะ ยกขาเตะ ปิดตัวและดิ้นไปมาอย่างมาก หรือทารกอาจจะนอนนิ่ง ๆ ในช่วงที่ตื่นและหลับทารกที่มีความ คล่องแคล่วมากจะถีบฝ่าเท้าออกจากตัวเสมอและมักจะทำให้เสื้อผ้าหลุดพันกันยุ่งเหยิง ร่างกายของทารกจะต้องการออกกำลังกายมาก จึงต้องคอยตรวจดูความต้องการของทารก ในการเคลื่อนไหวเพื่อให้เป็นไปอย่างอิสระ บางครั้งฝ่าเท้าอาจจะกลายเป็นสิ่งกีดขวางมากกว่า ที่จะเป็ประโยชน์ เนื่องจากเด็กทารกมักจะเตะจนกระทั่งฝ่าเท้าไม่อยู่บนตัว ดังนั้นเสื้อผ้าหรือถุงเท้า จะเป็สิ่งที่จำเป็น ที่จะช่วยให้ทารกได้รับความอบอุ่น เด็กทารกที่เจ็บมากจะดูราวกับเป็ เด็กเลี้ยงง่าย ทารกเหล่านี้ จะไม่ค่อยถีบฝ่าเท้าออกจากตัวและไม่เคลื่อนไหวมากจนเสื้อผ้าหลุดลุ่ย แต่อย่างไรก็ตามเด็กก็มี ความต้องการให้ที่ให้อบอุ่น และกระตุ้นร่างกายให้ได้เคลื่อนไหวบ้าง

ในช่วงเดือนแรกของชีวิต รูปแบบของการดำรงชีวิตของเด็กทารกควรเป็นไป อย่างสม่ำเสมอ เด็กทารกที่เริ่มมีกิจวัตรประจำวันอย่างสม่ำเสมอ จะมีการเปลี่ยนแปลงในด้าน การกินและการนอนอย่างช้า ๆ ซึ่งมีผลทำให้ผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กสามารถปรับให้เข้ากับตัวเองและผู้ให้ การเลี้ยงดูเด็กด้วย

ระดับความแตกต่างของประสาทสัมผัส จะปรากฏให้เห็นอย่างชัดในวัยทารก เด็กทารกบางคนอาจตื่นขึ้นเมื่อมีแสงสว่างผ่านมาหรือมีคนเดินเข้ามาในห้อง ในขณะที่เด็กคนอื่น อาจหลับในห้องที่มีแสงสว่างจ้าก็ได้ ดังนั้นในขณะที่มีเด็กพฤติกรรมแตกต่างกันหลาย ๆ คนมาอยู่รวม กันในห้องเดียว ต้องคำนึงถึงการดูแลเพื่อให้เด็กที่ตื่นง่ายได้หลับอย่างสบายด้วย

ลักษณะท่าทางของทารก มีการใช้ระดับพลังที่แตกต่างกันในการตอบสนองต่อสิ่งเร้าโดยที่เด็กคนหนึ่งอาจร้องไห้ด้วยเสียงดังมาก ในขณะที่เด็กอีกคนหนึ่งอาจร้องเพียงเบา ๆ และแสดงอาการหงุดหงิด บางครั้งอาจจะร้องดังขึ้นเมื่อเกิดความเครียดมาก

ระยะ 4 ถึง 8 เดือน

ทารกวัยนี้เริ่มแสดงออกทางอารมณ์ในลักษณะต่าง ๆ มากขึ้น การแสดงออกถึงความพึงพอใจ ความสุข ความกลัว และความคับข้องใจ จะเห็นได้จากลักษณะต่าง ๆ ของเสียงที่เด็กทำ เช่นการส่งเสียงเหมือนเสียงกลั้วคอ เสียงกู่ เสียงร้องตะอึกตะอื่น เสียงร้องดัง พร้อม ๆ กับอาการเคลื่อนไหวทางร่างกาย เช่นการถีบเท้าเร็ว ๆ แกว่งแขน กระโดดเต็งขึ้นลงด้วยขาทั้งสองข้างพร้อมกัน โยกตัวไปมา และการยิ้มให้

1. ความกลัว

เด็กทารกในวัย 5 – 7 เดือน จะเริ่มวิตกกังวลกับความแปลกใหม่ บุคคลที่เด็กไม่รู้จัก หรือแม้กระทั่งผู้ที่เด็กรู้จักแต่ไม่เห็นบ่อย ๆ อาจทำให้เด็กกลัวที่จะเข้าหาได้ เด็กอาจแสดงอาการร้องไห้ งอตัว หันหลบ หรือเคลื่อนไหวตนเองออกห่าง พฤติกรรมที่เป็นพัฒนาการปกติของเด็กทารกวัยนี้พัฒนาขึ้น เมื่อเด็กเริ่มสร้างความรู้ใหม่เกี่ยวกับการแยกตนเองออกจากบุคคลอื่น ดังนั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญที่คนแปลกหน้าจะต้องไม่เข้าใจผิดคิดว่าตนเองมีอะไรผิดปกติ ดังนั้นผู้ให้การเลี้ยงดูเด็ก คนใหม่ที่เด็กยังไม่รู้จักหรือคุ้นเคยด้วย อาจพบประสบการณ์ที่เด็กแสดงพฤติกรรมถอยหนี เนื่องจากเด็กไม่เคยสร้างความผูกพันด้วยกันมาก่อน

2. พื้นฐานทางอารมณ์

2.1 ระดับความว่องไว : เด็กทารกที่ว่องไวมาก ๆ มักจะแสดงอาการถีบ เตะ ดิ้น บิดตัวและเกร็งตัว ดังนั้นจึงมักเอียงล้มแม้มันในขณะที่นั่งโดยมีการค้ำจุนอยู่ มากกว่าเด็กทารกที่ว่องไวน้อยกว่า เด็กทารกที่มีความว่องไวสูงต้องการเวลาในการนั่งเล่น แม้ว่าจะมีการดูแลช่วยเหลือและคอยระวังความปลอดภัยให้มากกว่า ในขณะที่เดียวกับที่เด็กทารกที่มีความว่องไวน้อยมักจะง่ายต่อการถูกปล่อยให้เล่นได้เอง นานเกินกว่าจะเป็นผลดีต่อกล้ามเนื้อของเด็ก เนื่องจากเด็กมักจะไม่ว่างและไม่มีการเคลื่อนไหวจนล้มลง ดังนั้นเด็กกลุ่มนี้จึงต้องการการช่วยให้ได้เคลื่อนไหวจากการนั่งเป็นการนอนในท่าคว่ำ หรือทำยืนด้วย

2.2 การเข้าหาหรือถอยห่าง ในการแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อสถานการณ์ใหม่ เด็กทารกวัย 4 – 8 เดือน กำลังมีประสบการณ์เกี่ยวกับสถานการณ์ใหม่ ๆ มากมาย วัยนี้จะเป็นช่วงของการเริ่มอาหารเสริม ซึ่งจะเป็นโอกาส ที่ถูกเด็กคะยั้นคะยอให้ลองผัก ผลไม้และเนื้อหลาย ๆ ชนิด นอกจากนี้เด็กยังเริ่มที่จะคลานและเคลื่อนไหวไปตามบริเวณต่าง ๆ ในห้องด้วยตนเอง ซึ่งบางครั้ง อาจไปบริเวณที่ไม่เหมาะสำหรับเด็ก เด็กทารกที่มีลักษณะง่ายต่อการรับสิ่งใหม่ ๆ ก็จะประสบ

ความสำเร็จในการลองอาหารใหม่ ๆ และอยู่ในที่ใหม่ เด็กจะเริ่มแสดงความชอบหรือไม่ชอบอาหาร แต่อย่างไรก็ตาม การได้ลองอาหารใหม่ ๆ มักจะไม่ทำให้เด็กลำบากใจ ส่วนเด็กทารกที่มีบุคลิก ไม่มั่นใจแสดงพฤติกรรมรีรอ หรือถอยหนีในสถานการณ์ใหม่ ๆ จะมีความต้องการให้ได้รับ ประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่ละเล็กละน้อยอย่างช้า ๆ เช่น การให้โอกาสเด็กได้คุ้นเคยกับอาหารใหม่เพียง 1 ชนิด ก่อนที่จะให้เด็กได้ลองรับประทานอาหารชนิดอื่นด้วย เปิดโอกาสให้เด็กได้ค้นหาเนื้อที่บนพื้น สำหรับเล่นและทำความคุ้นเคยด้วย ไม่ควรเคลื่อนย้ายเด็กไปมาจากที่หนึ่ง ไปยังอีกที่หนึ่ง

ระยะ 8 ถึง 12 เดือน

การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กช่วยให้เด็กพัฒนาความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับตัวเอง เด็กทารกสามารถแสดงความรู้สึกเป็นสุขได้หลายรูปแบบ บางครั้งอาจจะแสดงถึงความกังวล และความกลัวด้วย

เด็กวัยนี้จะชอบของเฉพาะอย่าง ฉะนั้นการจัดของเล่นให้กับเด็กไม่เพียงเป็นการส่งเสริมให้เกิดความพอใจในการเล่นเท่านั้น แต่ยังเป็นส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้การควบคุมสิ่งต่าง ๆ รอบตัวด้วย

การพัฒนาทักษะทางกายหลายอย่าง ทำให้เด็กพึ่งพาตนเองในการรับประทานอาหารและการแต่งกายได้มากขึ้น ควรยินยอมให้เด็กได้ช่วยเหลือตนเองตามความสามารถของเด็ก จะเป็นการฝึกเด็กให้มีพัฒนาการทางความรู้สึกที่เป็นตัวของตัวเองได้ดียิ่งขึ้น

อารมณ์ที่เด็กแสดงออกมาทำให้เกิดการตอบสนอง มีลักษณะต่าง ๆ กัน ตามประสบการณ์ที่เด็กได้รับ เด็กทารกที่มีความว่องไวกระฉับกระเฉงสูงจะใช้เวลาคลานไปในทุกที่ที่เด็กสามารถไปถึงได้ ร่างกายของเด็กจึงได้รับการพัฒนาการอย่างเต็มที่ เด็กที่มีลักษณะเช่นนี้ จะชอบสิ่งใหม่และเคลื่อนไหวไปในสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ เพื่อการสำรวจเสมอ การเปลี่ยนสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ ให้เด็กได้รับจึงเป็นวิธีกระตุ้นให้เด็กได้เรียนรู้โลกให้กว้างขึ้น เด็กที่มีความว่องไวกระฉับกระเฉงน้อย ก็จะมีการเคลื่อนที่ไปตามที่ต่าง ๆ น้อยกว่า แม้เด็กกลุ่มนี้จะสามารถหมุนตนเองในการเคลื่อนที่ได้ตลอดทั้งตัว แต่เด็กก็จะเลือกใช้ตา มือ และแขน ในการสำรวจพื้นที่ และมีปฏิสัมพันธ์กับบริเวณโดยรอบแทน

เด็กทารกบางคนชอบลองสิ่งใหม่ ๆ เช่นเมื่อให้เด็กลองอาหารชนิดใหม่ที่มีรสแปลกไปจากเดิม เด็กก็เต็มใจจะลอง ยอมรับและรับประทานได้หลายชนิด ส่วนชนิดที่เด็กไม่ชอบเด็กอาจปฏิเสธด้วยการแสดงท่าที่ไม่ยอมรับบ้างโดยไม่แสดงออกมากนัก ส่วนเด็กทารกอีกกลุ่มหนึ่งที่มีกรีรอและต่อต้านกับสิ่งใหม่ ๆ นั้น ทุกครั้งที่ได้ลองอาหารเสริมชนิดใหม่ เด็กจะมีพฤติกรรมถอยหนี และปฏิเสธทันที ถ้าได้รับการคะยั้นคะยอเด็กทารกพวกนี้จะยอมลองอาหารใหม่ ๆ และตัดสินใจเอง

ว่าชอบหรือไม่ บางครั้งเด็กจะต่อต้านอาหารใหม่อย่างมาก จนยากที่จะให้เด็กได้มีโอกาสได้ลองรสชาติเพียงพอจนเกิดการยอมรับได้

ความแตกต่างของทารกในด้านความรุนแรงของการตอบสนอง มักจะแสดงออกให้เห็นได้จากพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น เมื่อทารกใช้ความพยายามดึงตัวขึ้นและล้มลงไป ซึ่งลักษณะของการล้มไม่ว่าจะเป็นการล้มตัวไปข้างหน้าหรือล้มลงก้นกระแทก ก็มักมีผลสร้างความประหลาดใจให้เด็กเสมอ แม้บางครั้งเด็กจะรู้สึกเจ็บอย่างมากก็ตาม เด็กทารกบางคนอาจส่งเสียงร้องดังเพราะรู้สึกเจ็บ แต่ทารกบางคนจะส่งเสียงร้องเพียงเบาๆ หรือบางคนอาจทำท่ามองอย่างงง ๆ ด้วยความประหลาดใจแล้วเบะหน้าเสียใจ แต่จะไม่ส่งเสียงร้องดัง ๆ แสดงอาการไม่สบายออกมา

ความพยายามอย่างไม่ลดละที่จะยืนขึ้นและก้าวเดินไปข้างหน้าให้ได้ จะนำไปสู่พัฒนาการขั้นต่อไปคือ การเดิน เด็กทารกที่มีความพยายามสูง จะพยายามลองซ้ำแล้วซ้ำอีกเพื่อจะยืนและก้าวเท้า การล้มลงบ่อยครั้งจะเป็นเพียงอุปสรรคที่ขัดขวางเมื่อเด็กได้พยายามแล้วเท่านั้น ส่วนเด็กทารกอีกประเภทซึ่งใช้ความพยายามเพียงน้อยครั้ง แล้วก็ยอมจำนนล้มเลิกความพยายามเปลี่ยนไปสนใจกิจกรรมอื่นแทน

ระยะ 12 ถึง 18 เดือน

เด็กในวัยนี้ชอบที่จะค้นหาด้วยตนเอง และในบางครั้งก็ยังต้องการความช่วยเหลือ มีหลายสิ่งหลายอย่างที่สร้างความกังวลใจให้เด็ก ซึ่งจำเป็นที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือ ผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กจะต้องให้ความรักความอบอุ่นและอารมณ์ที่มั่นคงปลอดภัยซึ่งจะสร้างความไว้วางใจให้กับเด็กในวัยนี้ เด็กจะชอบที่จะแสดงออกถึงความเป็นตัวของตัวเองและต้องการได้รับการสนับสนุนให้มีโอกาสได้เลือกและกระทำสิ่งต่าง ๆ จนประสบความสำเร็จด้วยตนเอง ความรู้สึกประสบความสำเร็จที่พัฒนาขึ้นนี้ จะส่งเสริมให้เด็กสร้างความรู้สึกถึงคุณค่าและความสามารถของตน เพราะได้มีโอกาสประสบผลสำเร็จจากการเล่นเหล่านั้นจากความสามารถของตน

อารมณ์โกรธและความรู้สึกหงุดหงิดคับข้องใจของเด็กในวัยนี้ อาจแสดงออกด้วยการร้องอย่างกราดเกรี้ยวชุนเคือง การร้องไห้ที่เด็กแสดงออกด้วยความคับข้องใจอาจเป็นการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาพการณ์ต่าง ๆ แต่บางครั้งเด็กแสดงออกเพื่อต้องการเอาชนะ ดังนั้นจึงควรเพิกเฉยต่อลักษณะการร้องที่เด็กแสร้งทำเพื่อเรียกร้องความสนใจ เพราะถ้าให้ความสนใจแล้วจะเป็นเสมือนการให้รางวัลและกระตุ้นให้เด็กแสดงออกด้วยอารมณ์รุนแรงดังกล่าวจนเป็นนิสัย ผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กควรจะให้ความสนใจด้วยดี เมื่อเด็กหยุดแสดงอารมณ์ชุนเคืองชุนเคืองดังกล่าวดังแล้ว การปฏิเสธของเด็กวัยนี้แสดงออกโดยคำพูด "ไม่" หรือ "อาการโกรธ" การแสวงหาอิสระของเด็กอาจเป็นการกระทำในสิ่งตรงข้ามกับสิ่งที่ถูกขอร้องให้กระทำ

เด็ก ๆ เรียนรู้ความถูกผิดจากผู้ใหญ่ เด็กวัยนี้เริ่มรู้จักใช้คำและตอบสนองต่อสิ่งที่เด็กหรือคำสั่ง แต่คำพูดอย่างเดียวไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของเด็กได้ จนกว่าเด็กจะสร้างมโนทัศน์ในเรื่องของความถูก-ผิด ซึ่งเกิดขึ้นและมีการปรับเปลี่ยนขยายวงกว้างออกไป ทุกครั้งที่เด็ก เปรียบเทียบพฤติกรรมของตนกับปฏิกิริยาตอบโต้จากผู้ใหญ่ เด็กในวัยนี้ยังไม่สามารถแยกตัวเองจากการกระทำได้ดีเพียงพอที่จะเข้าใจความคิดว่า ผู้ใหญ่รักเด็กแต่ไม่ชอบกระทำของเด็ก ดังนั้นผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กวัยนี้จึงจำเป็นต้องหาวิธีช่วยเหลือให้เด็กได้รู้จักแยกแยะสิ่งถูก-ผิด ขณะที่ยอมรับเด็กแต่ละคนโดยไม่คำนึงถึงพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกมา

ความสามารถในการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับชีวิตประจำวันของเด็กปฏิเสธแต่ละคนมีไม่เหมือนกัน จึงอาจสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นได้ง่าย เด็กที่มีความสามารถในการปรับตัวได้ดี จะเปลี่ยนชีวิตประจำวันได้ง่ายหรืออาจแสดงอาการหงุดหงิดเพียงเล็กน้อย ในขณะที่เด็กซึ่งปรับตัวได้ยาก อาจแสดงอาการปฏิเสธ ต่อต้าน ด้วยอารมณ์โกรธและร้องไห้ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่รวมเอาความต่อต้านการเปลี่ยนแปลงเข้ากับพฤติกรรมการปฏิเสธ

1.2.3 พัฒนาการทางสังคม

ระยะแรกเกิด ถึง 4 เดือน

ทารกพัฒนาความรู้สึกผูกพันเป็นพิเศษกับแม่ เด็กก็จะสามารถพัฒนาความรู้สึกผูกพันกับผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กที่ดูแลใกล้ชิดได้เช่นเดียวกัน มีวิธีการหลายอย่างให้ผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กสามารถใช้เพื่อสร้างความผูกพันทางอารมณ์ในลักษณะดังกล่าว อาจทำได้ด้วยการมองและสัมผัสทารกบ่อย ๆ

ทฤษฎีเกี่ยวกับความผูกพัน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้แสดงให้เห็นระดับต่าง ๆ ของพัฒนาความผูกพัน (Ainsworth อ้างถึงในอุดมลักษณ์ กุลพิจิตร, ม.ป.ป. หน้า 21) ได้อธิบายพฤติกรรมทางสังคมของเด็กในระหว่างช่วงเดือนแรกของชีวิตซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาความผูกพันดังนี้

ระดับที่ 1 การตอบสนองทางสังคมอย่างไม่แตกต่างกันในช่วง 2-3 เดือนแรก

พฤติกรรมเริ่มต้นคือ การมองที่จุดใดจุดหนึ่ง การมองตาม การฟัง การปรับท่าทางอาการต่าง ๆ เมื่อถูกอุ้ม ขณะดูดนม และการกำมือ เพื่อให้เกิดหรือรักษาสภาพปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

พฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็น ได้แก่ การยิ้ม การร้องไห้ และการส่งเสียงในลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กเข้าไปใกล้ ๆ หรือให้มีการปฏิสัมพันธ์ด้วย

เด็กในวัยนี้ จะยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง เด็กจะมีเพียงจุดมองของตัวเองเด็กจะใช้ประสาทสัมผัสในการเริ่มต้นพัฒนามโนทัศน์กว้าง ๆ ของตัวเอง เด็กวัยนี้ต้องการมอง ฟัง ดมกลิ่น สัมผัส และทดสอบตนเอง บุคคลและสิ่งของต่าง ๆ จะเป็นที่ยึดเหนี่ยวของเด็ก ทารกเมื่อมี

การปฏิสัมพันธ์ด้วยในประสบการณ์ที่ใช้ประสาทสัมผัสของเด็ก สำหรับเด็กทารกในวัยนี้แล้ว บุคคล และสิ่งของไม่ได้เป็นสิ่งที่แยกจากกัน

ระยะ 4 ถึง 8 เดือน

เด็กทารกวัยนี้เริ่มมีประสบการณ์ใหม่ทางสังคมมากขึ้น การพัฒนาทักษะทางกาย เช่นการหยิบจับของเล่น และการเคลื่อนไหวตนเองไปรอบ ๆ เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญา เกี่ยวกับการสร้างมโนทัศน์ของตนเองและผู้อื่น เด็กทารกในช่วงวัยนี้ส่วนใหญ่สร้างความสัมพันธ์กับผู้ใหญ่และเด็กอื่นได้มากขึ้น ความใส่ใจและความสามารถในการเคลื่อนไหวช่วยส่งเสริมให้เด็กได้ริเริ่มและตอบสนองการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ

Ainsworth (อ้างถึงในอุดมลักษณะ กุลพิจิตร, ม.ป.ป. หน้า 21) ได้ระบุถึงพฤติกรรมทางสังคมของเด็กในวัยนี้ไว้ว่า

ขั้นที่ 1 ความสามารถในการแยกแยะการตอบสนองทางสังคม อายุ 6 เดือนขึ้นไป

- สามารถแยกแยะระหว่างบุคคลที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยด้วยการให้การตอบสนองที่แตกต่างกัน
- แสดงออกทางกายยิ้ม ส่งเสียง และร้องที่มีลักษณะแตกต่างกัน

ขั้นที่ 2 ความสามารถในการริเริ่มแสดงความใกล้ชิด และติดต่อกับผู้อื่นอายุ

ประมาณ 7 เดือน

- ส่งสัญญาณอย่างตั้งใจที่จะกระตุ้นการตอบสนองจากแม่หรือผู้ที่ผูกพันด้วย
- แสดงการเคลื่อนไหวที่สนับสนุนความต้องการเข้าใกล้
- แสดงการเคลื่อนไหวของมือและแขน
- แสดงพฤติกรรมติดตาม เข้าหา เกาะติดในลักษณะต่าง ๆ

ระยะ 8 ถึง 12 เดือน

การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นจะเพิ่มขึ้น เด็กทารกที่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงจะทำให้เด็กสามารถเผชิญกับบุคคลแปลกหน้าได้ง่ายขึ้น และรู้จักริเริ่มการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นตลอดจนรู้จักให้การตอบสนองต่อการมีปฏิสัมพันธ์ที่ผู้อื่นมีต่อเด็กด้วย

จุดเด่นของทารก คือ สนใจแต่ตัวเองโดยไม่ได้คำนึงถึงบุคคลอื่น เด็กจะแสดงความเป็นเจ้าของในสิ่งของและบุคคลที่ใกล้ชิด จนตีรวกับว่าสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของเด็ก

ผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กจะเป็นบุคคลที่เด็กให้ความไว้วางใจ และเป็นผู้สร้างความมั่นคงทางจิตใจให้กับเด็ก เด็กจะรู้สึกปลอดภัยเมื่ออยู่ใกล้ผู้ให้การเลี้ยงดูเด็ก ดังนั้นจึงพยายามที่ให้ผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กอยู่ในสายตาเพื่อเป็นการสนับสนุนความรู้สึกที่ปลอดภัยของตน

ระยะ 12 ถึง 18 เดือน

เด็กในวัยนี้จะมีศูนย์กลางอยู่ที่ตนเอง เด็กจะมองโลกด้วยแง่คิดของตนเอง ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นตัวฉัน ของฉัน เด็กจะค่อย ๆ พัฒนามโนทัศน์เกี่ยวกับความคงอยู่ของวัตถุและจะสามารถแยกแยะตนออกจากบุคคลอื่น ๆ และสิ่งอื่น ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เกี่ยวกับตนเองอีกต่อไป พัฒนาการที่สำคัญนี้จะเป็นพื้นฐานสำหรับการขยายมโนทัศน์เกี่ยวกับตนเองและการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ไปจนโต

เด็กเหล่านี้จะแสดงออกต่อบุคคลต่าง ๆ ด้วยพฤติกรรมที่ต่างกัน เด็กสามารถรับรู้ถึงความแตกต่างของบุคคล และรู้จักปรับวิธีการปฏิสัมพันธ์ด้วย เด็กอาจกระตือรือร้นและตื่นตัวกับผู้ให้การเลี้ยงดูที่คุ้นเคย แต่จะเงยบและถอยห่างจากผู้ให้การเลี้ยงดูที่ไม่คุ้นเคย

เด็ก ๆ เล่นของเล่น ร้องเพลง และพูดอยู่คนเดียวในการเล่นแบบเล่นคนเดียว เด็กจะมองดูเด็กอื่นและเล่นใกล้เพื่อน ๆ แต่เด็ก ๆ จะมีการปฏิสัมพันธ์ต่อกันในการเล่น เด็กในวัยนี้จะผูกพันกับการเล่นคนเดียวหรือเล่นใกล้ ๆ กับคนอื่น เด็กจะเป็นผู้ตัดสินใจเองว่าจะมีปฏิสัมพันธ์อย่างไร กับคนอื่น ๆ บ้าง

1.2.4 พัฒนาการด้านสติปัญญา

ระยะแรกเกิด ถึง 4 เดือน

ทฤษฎี Piaget (อ้างถึงในอุดมลักษณ์ กุลพิจิตร, ม.ป.ป. หน้า 24) เกี่ยวกับพัฒนาการทางสติปัญญา ได้แบ่งพัฒนาการเป็นลำดับขั้นช่วง 4 เดือนแรกของชีวิตจะอยู่ในช่วงของขั้นประสาทสัมผัส ทารกจะได้รับข้อมูลในขั้นนี้โดยผ่านทางสัมผัส และการทำกิจกรรมของกล้ามเนื้อ เมื่อทารกมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวนั้นคือ การที่เด็กกำลังทำบางสิ่งบางอย่าง ทารกจะใช้ประสาททุกส่วนในการมีปฏิสัมพันธ์จากประสบการณ์ของการมีปฏิสัมพันธ์ จะทำให้เด็กได้พัฒนาความสามารถด้านการมอง การฟัง การดมกลิ่น การชิม และการสัมผัส การที่ทารกเคลื่อนไหวตัวเอง เคลื่อนไหวไปหาผู้อื่น และจับต้องสิ่งของต่าง ๆ จะทำได้อย่างสัมพันธ์กับประสาทสัมผัสของเด็ก เช่น เมื่อได้ยินเสียงทารกก็จะหันศีรษะไปตามทิศทางของเสียงที่ได้ยินนั้น

ขั้นของประสาทสัมผัสได้ถูกแบ่งออกเป็น 6 ขั้นย่อย ๆ โดย 2 ขั้นแรกจะปรากฏให้เห็นในช่วง 4 เดือนแรก ในแต่ละขั้นนั้นทารกจะพัฒนาพฤติกรรมใหม่ ๆ ของตนด้วย

ในขั้นแรก พฤติกรรมของเด็กเกิดใหม่จะเป็นปฏิกิริยาสะท้อนกลับอัตโนมัติ ทารกจะเริ่มต้นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากปฏิกิริยาที่ไม่ได้ตอบ ไปสู่ความสามารถในการเคลื่อนไหวและค้นหาด้วยตนเอง ซึ่งประสาทสัมผัสส่วนต่าง ๆ จะมีการทำงานที่เป็นอิสระซึ่งกันและกัน

ในระหว่างขั้นที่ 2 ทารกจะเริ่มมีความเชื่อมโยงระหว่างประสาทสัมผัสส่วนต่าง ๆ เด็กจะเริ่มพัฒนาประสานกันระหว่างมือและปาก การประสานกันของตาและการประสานกันระหว่างตากับหู พฤติกรรมอย่างหนึ่งสามารถเป็นตัวเร้าพฤติกรรมอื่น ๆ เช่น ปฏิกริยาของการเคลื่อนไหวมือ อาจจะเป็นตัวกระตุ้นให้ทารกมีความสนใจที่จะจ้องมองไปยังมือของผู้ให้การเลี้ยงดูเด็ก

ผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กสามารถใช้วิธีการหลาย ๆ วิธีที่จะส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญา เช่น การเลือกของใช้ต่าง ๆ และการจัดเตรียมสภาพแวดล้อมที่จะกระตุ้นให้ทารกตอบสนองได้หลาย ๆ วิธีตามความสามารถในแต่ละขั้นของพัฒนาการ การให้ทารกได้ทำซ้ำ ๆ และการให้การเสริมแรง เป็นสิ่งที่ทารกพึงพอใจ และเป็นการกระตุ้นทารกอีกด้วย

ระยะ 4 ถึง 8 เดือน

เด็กทารกในวัยที่เรียนรู้ด้วยการเคลื่อนไหวและประสาทสัมผัสขั้นที่ 3 กำลังสร้างมโนทัศน์เบื้องต้นของการแยกสิ่งต่าง ๆ ออกจากตนเอง เมื่อวัตถุที่เด็กกำลังจ้องมองหายไป เด็กจะมองหาแต่ยังไม่สามารถใช้มือในการค้นหาได้ แต่เมื่อวัตถุที่เด็กกำลังถือหายไป เด็กจะใช้มือค้นหา ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวของเด็กถูกควบคุมโดยประสาทสัมผัสนั่นเอง

ระยะ 8 ถึง 12 เดือน

(assimilation) และ (accommodation) เริ่มที่จะมีการทำงานอย่างเป็นอิสระต่อกัน เด็กทารกในวัยนี้เริ่มเรียนรู้ที่จะแยกความคิดของตนเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการจะทำ ออกจากวิธีการในการกระทำ ในช่วงอายุนี้นี้พัฒนาการสำคัญที่เกิดขึ้นคือความสามารถในการรับรู้เกี่ยวกับสภาพความคงอยู่ของวัตถุ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างพื้นฐานของพัฒนาการทางการแสดงออกด้วยภาษาและการเล่นที่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

เด็กทารกวัยนี้กำลังสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับตนเองแยกออกจากสิ่งต่าง ๆ ผู้คนและของเล่นจะกลายเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง แม้เด็กจะมองไม่เห็นในขณะนั้น ด้วยการสร้างมโนทัศน์ดังกล่าว เด็กจะเริ่มรู้จักใช้ทั้งมือและสายตาเพื่อค้นหาผู้คนและของเล่น แม้จะสามารถมองเห็นแล้วก็ตาม นั่นคือสิ่งที่เด็กทารกสามารถสร้างภาพในความคิดเกี่ยวกับคนและวัตถุได้ ในขณะเดียวกันเด็กจะเริ่มกำหนดได้ว่าต้นเหตุของการกระทำต่าง ๆ สามารถเกิดขึ้นได้จากบุคคลอื่น ๆ ซึ่งเด็กจะรวมเอาพฤติกรรมของบุคคลอื่น ๆ เข้าไปในการเล่นของตนเองด้วย

พฤติกรรมการเล่นแบบของเด็กวัยทารกนี้เริ่มมีการพัฒนาขึ้นด้วย ซึ่งความสามารถเริ่มแรกในการเล่นแบบจะมีหน้าที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้กว้างขึ้น และส่งเสริมความเข้าใจให้ชัดเจนขึ้นถึงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เด็กสนใจ (Anisfeld, อ้างถึงในอุดมลักษณะ กุลพิจิตร, ม.ป.ป)

ระยะ 12 ถึง 18 เดือน

ในวัยนี้เด็กจะมีพัฒนาการทางการรับรู้เกี่ยวกับความมั่นคงอยู่ของวัตถุได้ดีแล้ว เด็กวัยนี้จะสามารถค้นหาสิ่งที่เห็นว่าถูกเคลื่อนย้ายและหลบซ่อนอยู่ได้เอง

เด็กวัยนี้จะสนใจสังเกตผลที่เกิดจากการกระทำของตนเองและของผู้อื่น การสำรวจมักใช้วิธีลองผิดลองถูก นักสำรวจน้อย ๆ จะทดลอง ตรวจสอบ ฝึกทำกิจกรรม และสังเกตผลการกระทำของตนเอง เด็กยังไม่รู้จักการใช้เหตุผล พยายามทำในวิถีทางที่แตกต่างกัน

เด็กเริ่มรับรู้สาเหตุการกระทำอาจเกิดขึ้นจากบุคคลอื่น การเลียนแบบ พฤติกรรมกลายเป็นส่วนหนึ่งของการเล่น และจะใช้พฤติกรรมซ้ำ ๆ ในแบบเดิม ขณะเดียวกัน ก็จะพัฒนาการเล่นในรูปแบบของตนเองขึ้น

1.2.5 พัฒนาการด้านภาษา

ระยะแรกเกิด ถึง 4 เดือน

ภาษาเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่ใช้การสื่อสารกับบุคคลต่าง ๆ การร้องไห้ก็เป็นวิธีการหนึ่งที่ทารกใช้ในการสื่อสารกับผู้อื่น เด็กทารกจะร้องไห้ด้วยสาเหตุแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับว่าเด็กร้องไห้เพราะตกใจตื่น ๆ หรือมีความรู้สึกที่ไม่สบาย

การส่งเสียงอย่างไม่มีจุดหมายของทารกจะเป็นการพัฒนาไปสู่ความสามารถในการพูดในช่วง 8 สัปดาห์แรก การส่งเสียงจะมี 2 ชนิด คือชนิดแรก เป็นการส่งเสียงในระดับธรรมดา รวมถึงเสียงจากการเรอ การพ่น และเสียงอื่น ๆ ในทำนองเดียวกัน เสียงอีกชนิดจะรวมถึงเสียงที่เกิดจากความไม่สบายและรวมถึงการร้องที่เป็นปฏิกิริยาสะท้อนกลับ และเสียงจากอารมณ์ที่หงุดหงิด

เด็กจะสร้างเสียงจากการใช้ปากและลำคอ เสียงเหล่านี้จะเป็นเหมือนการพูดของทารก ในระยะแรกทารกจะส่งเสียงออกมาโดยไม่รู้ตัวและเด็กก็จะค่อย ๆ เริ่มส่งเสียงเหล่านั้นอีก เด็กทารกจะพูดกับตนเองกับตนเองด้วยความสุขในการสร้างเสียงและทำเสียงพูดของตนเอง

ทารกใช้เสียงหลายชนิดเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ภาษา เด็กจะสร้างเสียงในขณะที่เด็กกินอาหาร และในขณะที่เด็กเล่นลิ้นและปากของตนเองเด็กจะใช้ลำคอ น้ำลาย ลิ้น ปาก และริมฝีปากในการสร้างเสียงในลำคอ การร้องส่งเสียงดัง การใช้มือตบเพื่อทำเสียงและการทำเสียงต่าง ๆ จากการใช้ริมฝีปาก การสร้างเสียงของทารกจะค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปจนมีเสียงที่มีลักษณะคล้ายกับเสียงสระ (cooing) ในขั้นที่สองของการส่งเสียงแสดงออกมาในระหว่างสัปดาห์ที่ 9 และ 10 เป็นลักษณะของเสียงที่มีลักษณะคล้ายเสียงสระและเสียงหัวเราะ เสียงหัวเราะที่นานขึ้น จะเริ่มมีในสัปดาห์ที่ 16

เมื่อทารกได้ยินบุคคลใดก็ตามพูดด้วยจะเป็นตัวกระตุ้นให้ทารกพูด ประโยคสนทนาเหล่านี้มีความสำคัญ การสนทนาจะเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพได้เมื่อผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กมองดูทารกขณะที่ฟังและตอบโต้เมื่อทารกพูด ตัวเด็กทารกจริงจะไม่ได้ผลเป็นตัวกระตุ้นที่มีประสิทธิภาพ การสนทนาที่เป็นโต้ตอบแบบ 1 ต่อ 1 จะเป็นสิ่งเร้าต่อทารก การพูดที่ไม่ได้ดำเนินไปโดยตรงกับการสนทนาระหว่างผู้ใหญ่เองต่อหน้าเด็ก หรือเสียงจากวิทยุหรือรายการโทรทัศน์ที่เปิดทิ้งไว้ไม่ได้เป็นการดึงเอาเด็กเข้ามามีส่วนร่วมในการสนทนาด้วย

ระยะ 4 ถึง 8 เดือน

เด็กที่ร้องไห้และส่งเสียงคุ้ย้ออ้อ เป็นการช่วยพัฒนากลไกทางกายภาพที่จะใช้ในด้านการพูด เด็กทารกจะเริ่มด้วยการส่งเสียงก่อนแล้วจึงค้นพบการส่งเสียงซ้ำแล้วซ้ำอีก เด็กจะทดลองกับเสียงและเริ่มรู้จักเปลี่ยนแปลงวิธีการส่งเสียง ความแตกต่างอาจประกอบด้วยเสียงเดิมที่เกิดขึ้นจากส่วนของปากที่ต่างกัน เช่น เมื่อทารกเล่นกับเสียงพูดและลิ้นกับน้ำลายตรงบริเวณส่วนหลังของปาก เด็กจะสร้างเสียงหัวเราะลงคอขึ้น ด้วยเสียงเดียวกันแต่ใช้ลิ้นและกับน้ำลายตรงบริเวณส่วนหน้าของปากก็จะทำให้เด็กสร้างเสียงที่คล้ายเสียงแสดงความไม่พอใจหรือโกรธ เด็กทารกฟังเสียงตนเองและชอบการเล่นส่งเสียง

การส่งเสียงคุ้ย้ออ้อเป็นการเล่นด้วยเสียงพูดในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งถูกสร้างขึ้นเองมากกว่าการวางแผนอย่างตั้งใจ เด็กทารกที่ส่งเสียงอ้ออ้อเริ่มพัฒนาความสามารถในการควบคุมกลไกทางกายภาพเกี่ยวกับการพูด เด็กจะส่งเสียงที่มีลักษณะต่าง ๆ กันมีการผสมเสียงระหว่างเสียงเป็นสองและสามพยางค์ เด็กสามารถควบคุมการเคลื่อนไหวของอากาศเพื่อสร้างเสียงที่มีลักษณะคล้ายคำ และสามารถเปลี่ยนความเข้มของเสียง ระดับเสียง ความดัง และจังหวะในการเล่นส่งเสียงคุ้ย้ออ้อได้

เด็กทารกยังฟังเสียงต่าง ๆ รอบตัวเด็กอีกด้วย เมื่อเราส่งเสียงเลียนเสียงที่เด็กทำเด็กก็อาจจะส่งเสียงกลับเลียนเสียงที่เราทำ การกระตุ้นและกระทำในลักษณะซ้ำ ๆ กัน เช่นนี้ช่วยส่งเสริมการฝึกหัดของเด็ก และผลที่ตามมาคือความสามารถในการควบคุมภาษาที่มีมากขึ้นการกระตุ้นในลักษณะดังกล่าว ยังมีส่วนช่วยให้ทารกเริ่มกระบวนการสื่อสารสองทาง ของการพูด-ฟัง-พูด ซึ่งเป็นการช่วยให้เด็กพบว่าเมื่อเด็กพูด เราจะฟังเด็กและเด็กจะทำให้เราพูดคุ้ย้ออ้อด้วยเขา การส่งเสียงคุ้ย้ออ้อเกิดขึ้นเมื่อเด็กมีความพึงพอใจ และเป็นวิธีการแสดงออกถึงความรู้สึกต่าง ๆ ด้วย การสนทนาประกอบการส่งเสียงที่มีความเข้มของเสียง ความดัง และระดับเสียงติดต่อกัน จนดูคล้ายเสียงพยางค์หรือคำต่าง ๆ นอกจากนี้ทารกยังเลียนแบบและริเริ่มพฤติกรรมทางสังคมในการพูดคุ้ย้ออ้อเป็นกันเองได้

ระยะ 8 ถึง 12 เดือน

เด็กทารกในวัยนี้เรียนรู้ภาษาจากการรวมของเสียงต่าง ๆ เสียงอ้อแอ้ คำพูดที่ใช้สนทนากับตนเองและบุคคลอื่น (Wilson, อ้างถึงในอุดมลักษณ์ กุลพิจิตร, ม.ป.ป. หน้า73) เช่นเดียวกับการที่เด็กวัยนี้มีการใช้ประสาทสัมผัสในการสำรวจวัตถุเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับความเข้าใจการใช้เครื่องหมายแทนวัตถุ การใช้ประสาทสัมผัสในการสำรวจภาษาพูด ก็จัดเป็นพื้นฐานสำหรับความเข้าใจการใช้เครื่องหมายแทนภาษาพูด (Anisfeld อ้างถึงในอุดมลักษณ์ กุลพิจิตร, ม.ป.ป. หน้า73)

นอกจากนี้ Anisfeld ได้ระบุชั้นความหมายของภาษาว่า ชั้นแรก คือ ชั้นก่อนการใช้สัญลักษณ์ของคำพูด คำแรก ๆ ที่เด็กพูดจะมีลักษณะที่แสดงออกเฉพาะอยู่ในขอบเขตของสภาพการณ์นั้น ๆ เด็กทารกเรียนรู้ที่จะสร้างความสัมพันธ์ของคำพูดกับวัตถุหรือการกระทำ เด็กจะให้การตอบสนองกับคำพูดในสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นแต่ไม่สามารถนำไปใช้ได้ ในสภาพการณ์นั้น ๆ

ระยะ 12 ถึง 18 เดือน

ภาษาของเด็กวัยนี้พัฒนาจากการส่งเสียงและพูดอ้อแอ้น้อยลงมา เป็นการใช้น้ำคำพูดที่เด็กรู้จัก คำต่าง ๆ ที่เด็กใช้และถูกกระตุ้นสนับสนุนให้พูด จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของการใช้คำเหล่านี้ เพื่อสื่อสารความต้องการของเด็ก

เด็กวัยนี้ใช้น้ำคำพูดคำเดียวโดยมีความหมายได้หลายอย่าง ๆ เช่น คำว่า "นม้า" อาจมีความหมายถึงอาหารต่าง ๆ หลายชนิดที่เด็กจะรับประทานหรือคำว่า "แม่" อาจมีความหมายถึงผู้หญิงคนใดก็ได้ ความหมายของคำต่าง ๆ ที่ใช้จึงมีความยืดหยุ่นเสมอและเด็กอาจจะเรียกทุก ๆ สิ่งที่มีรูปร่างกลมว่า "ลูกบอล" เป็นต้น

การพัฒนาความสามารถในการเขียนของเด็ก จะสนับสนุนให้เกิดขึ้นได้ด้วย การจัดประสบการณ์ให้เด็กได้สังเกตการเขียนของผู้ใหญ่ในขณะที่เขียนชื่อ จลากข้อความหรือข้อความสั้น ๆ ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันระหว่างภาษาพูด อ่าน และเขียน จะเห็นได้ว่ามันเกิดขึ้นตั้งแต่วัยเด็กเล็กแรกเริ่มในระยนี้ที่เดียว

จากสิ่งที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า พื้นฐานสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพของการอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยทารก ควรคำนึงถึงพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กวัยทารกในแต่ละช่วงวัย เช่น พัฒนาการทางร่างกาย พัฒนาการทางอารมณ์ พัฒนาการทางสังคม พัฒนาการทางสติปัญญา และพัฒนาการทางภาษา ความสำคัญของพัฒนาการของเด็กวัยทารกในแต่ละด้าน มีความเปลี่ยนแปลงทางพัฒนาการอย่างเป็นลำดับขั้น ดังนั้นการเห็นความสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กในแต่ละช่วงวัยได้อย่างถูกต้องเหมาะสมจึงเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพชีวิตเด็กให้เติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่อย่างมีคุณภาพ

ตอนที่ 2 โปรแกรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กทารกเป็นกลุ่ม

2.1 ความหมายของโปรแกรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยทารกเป็นกลุ่ม

อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร (2540) กล่าวว่า โปรแกรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยทารกเป็นกลุ่ม หมายถึง การวางแผนและการดำเนินการอบรมเลี้ยงดูประกอบด้วยบทบาทของผู้ให้การเลี้ยงดูเด็ก และเด็ก ลักษณะการเลี้ยงดูเด็กเป็นกลุ่ม การเรียนรู้ของเด็ก พฤติกรรมของเด็ก และการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน จุดมุ่งหมาย และบทบาทของโปรแกรมกับครอบครัว โดยมีหลักการพื้นฐานของการศึกษาที่สามารถนำไปปรับใช้ในโปรแกรมได้ดังนี้

2.1.1 เด็กและผู้ให้การเลี้ยงดู

- 1) ความเอาใจใส่และห่วงใยต่อการเจริญเติบโตของเด็กแต่ละคนจะสะท้อนออกมาให้เห็นได้ในสภาพบรรยากาศของการดูแลที่ส่งเสริมความสัมพันธ์และมีความรักให้แก่เด็ก
- 2) ความสนใจของเด็กและพัฒนาการของเด็กทุกด้านคือ ศูนย์กลางของการวางแผนและการกำหนดเนื้อหาในโปรแกรม
- 3) ความแตกต่างของเด็กแต่ละคนและลักษณะเฉพาะที่พิเศษของเด็กเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการให้การดูแลและศึกษาอบรมแก่เด็กเป็นกลุ่ม
- 4) คำแนะนำและการสนับสนุนของผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กจัดเป็นบทบาทให้ความช่วยเหลือเอื้ออำนวยและเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับเด็ก

2.1.2 สภาพแวดล้อมทางกายภาพควรมีระบบและลักษณะเปิดกว้าง สนับสนุนการเคลื่อนไหวและการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ

- 1) บริเวณของเล่นและทำกิจกรรมประกอบไปด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ มีความหลากหลายในระดับของการใช้ ความยากง่ายและสื่อที่มีจุดประสงค์หลาย ๆ อย่างเพื่อใช้ในการเล่นและส่งเสริม
- 2) โปรแกรมประจำวันควรประกอบไปด้วยช่วงเวลาสำหรับการเล่นกิจวัตรประจำวัน และกิจกรรมกลุ่มสั้น ๆ
- 3) กิจกรรมพิเศษที่มีการวางแผนไว้ให้เด็กทำเป็นครั้งคราวเปิดโอกาสให้สำหรับการทำกิจกรรมเสริมหรือสำหรับเหตุการณ์ในโอกาสพิเศษ

2.1.3 ลักษณะของโปรแกรมและการเรียนรู้

- 1) กิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้อยู่ในลักษณะของการให้ความสำคัญที่ยืดเด็กเป็นศูนย์กลาง มีรูปร่าง ๆ ไม่ซับซ้อนและเป็นลักษณะที่พบเห็นได้ตลอดเวลาในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นประจำ

- 2) สื่อที่ใช้เพื่อการเรียนรู้มีลักษณะเป็นเกมตอบสนองพฤติกรรมการเรียนรู้ของเด็ก เป็นสื่อเครื่องเล่นสัมผัสและให้ประสบการณ์ตรงกับเด็ก
- 3) การเรียนรู้ของเด็ก เป็นผลโดยตรงจากกิจวัตรและกิจกรรมที่เด็กเลือกกระทำเอง ตามระดับความสามารถและความสนใจของเด็ก
- 4) มีลักษณะของการเรียนรู้ของเด็ก เป็นผลโดยตรงจากกิจวัตรและกิจกรรมที่เด็กเลือกกระทำเองตามระดับความสามารถและความสนใจของเด็ก
- 5) มีลักษณะของการเรียนรู้หลายรูปแบบที่รวมทั้งการที่เด็กได้ค้นพบด้วยตนเอง การได้คิดแก้ปัญหา การเลียนแบบและการฝึกทักษะต่าง ๆ

2.1.4 พฤติกรรมและความสัมพันธ์กับเพื่อน

- 1) ใช้วิธีการอบรมสั่งสอนที่เน้นการแก้ปัญหาเกี่ยวกับความต้องการของเด็ก และการกำหนดข้อจำกัดสำหรับเด็กแต่ละคนและเด็กทั้งกลุ่ม
- 2) ให้ความสำคัญและเน้นการใช้วิธีป้องกันความขัดแย้งและความคับข้องใจของเด็ก โดยยึดหลักว่าเด็กจะเกิดการเรียนรู้เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น
- 3) ให้คุณค่าต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กและความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน โดยถือว่าความสัมพันธ์เหล่านี้จะจุดกำเนิดของการเรียนรู้และการเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ
- 4) ให้การสนับสนุนต่อการพัฒนาความสามารถในการควบคุมตนเองของเด็กและการพัฒนาพฤติกรรมที่เหมาะสม

2.1.5 จุดมุ่งหมายของโปรแกรม

- 1) จุดมุ่งหมายที่เน้นที่การขยายประสบการณ์ การพัฒนาตนเอง การพัฒนาทักษะและความสามารถต่าง ๆ
- 2) จุดมุ่งหมายของโปรแกรมจะกว้างมากกว่าเฉพาะเจาะจงมีความยืดหยุ่นมากกว่าการยึดติดกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
- 3) โปรแกรมมีความหลากหลาย ในการกำหนดจุดเน้นและแนวทางตลอดจนกำหนดความแตกต่าง ของจุดมุ่งหมายสำหรับเด็กแต่ละคน
- 4) การประเมินผลเน้นวิธีการหลายประเภท โดยให้ความสำคัญกับข้อมูลจากการสังเกตเด็ก

2.1.6 ความสัมพันธ์ระหว่างโปรแกรมและครอบครัว

- 1) ให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมช่วยเหลือ
- 2) ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง โดยเห็นคุณค่าของการให้คำปรึกษาและประโยชน์ที่เด็กและครอบครัวจะได้รับ

3) ประสบการณ์ที่เด็กได้รับที่บ้านและการดูแลเป็นกลุ่มโปรแกรมจะมีสัมพันธ์และความต่อเนื่อง

ดังนั้น หลักของการจัดโปรแกรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยทารกเป็นกลุ่มดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบที่สำคัญ คือ เด็กและผู้ให้การเลี้ยงดูเด็ก สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ลักษณะของโปรแกรมและการเรียนรู้ พฤติกรรมและความสัมพันธ์กับเพื่อน จุดมุ่งหมายของโปรแกรมและความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและโปรแกรม องค์ประกอบเหล่านี้จะบ่งบอกถึงคุณภาพของการจัดโปรแกรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยทารกเป็นกลุ่มในสถานรับเลี้ยงเด็กของแต่ละแห่ง

ตอนที่ 3 ความสำคัญและบทบาทหน้าที่ของผู้ให้การเลี้ยงดูเด็ก

3.1 ความสำคัญและบทบาทหน้าที่ของผู้ให้การเลี้ยงดูเด็ก

การอบรมเลี้ยงดูเด็กที่ดีตั้งแต่ต้นมีความสำคัญยิ่งสำหรับเด็กซึ่งมีความสัมพันธ์กับสุขภาพความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กต่อไปในอนาคตแต่เนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบันเป็นครอบครัวเดี่ยว บิดามารดาของเด็กต้องประกอบอาชีพนอกบ้าน ทำให้ไม่สามารถเลี้ยงดูลูกได้ตลอดเวลา ผู้ดูแลเด็กจึงทำหน้าที่แทนพ่อแม่ในการเลี้ยงดูเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัยทารกที่ถือว่าเป็นวัยเริ่มต้นของชีวิต ที่ต้องได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดและได้รับการเอาใจใส่เป็นพิเศษ เพราะเด็กยังไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ฉะนั้นผู้ที่จะทำหน้าที่ผู้ดูแลเด็กควรมีความรู้และตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของผู้ดูแลเด็ก เพื่อจะช่วยให้เป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่

ปรางทิพย์ ทวีพานิชย์ (2528) กล่าวถึง ผู้ดูแลเด็กไว้ว่า ผู้ดูแลเด็ก คือ ผู้ที่ทำหน้าที่ด้านการส่งเสริมและอบรมเลี้ยงดูให้เด็กเจริญเติบโตทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ รวมทั้งเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของพ่อแม่ สำหรับการเรียกชื่อผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กนั้นเรียกแตกต่างกันตามหน่วยงานที่ทำหน้าที่ควบคุมและดำเนินการ เช่น ในโรงเรียนอนุบาล เรียกว่า "พี่เลี้ยงเด็ก" กรมการศาสนา เรียกว่า "ครูสอน"

ความสำคัญของผู้ดูแลเด็ก

ศรัทบัทิม พานิชพันธ์ (2528) กล่าวว่า ผู้ดูแลเด็กเป็นบุคคลที่สำคัญต่อเด็กเป็นอย่างมาก เป็นผู้ดูแลเด็กในเวลากลางวันแทนบิดามารดา จึงเป็นผู้มีอิทธิพลในการเสริมสร้างบุคลิกภาพและพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กเป็นอย่างมาก

ลักษณา ตันติลีปกร (2527) กล่าวว่า บุคคลที่สำคัญที่สุด และมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพ ความนึกคิด ความรู้สึกและทัศนคติของเด็กรองจากบิดามารดา คือ ผู้ดูแลเด็ก ผู้ดูแลเด็กจึงต้องมีความสามารถ บทบาท หน้าที่ และภาระพิเศษ นอกเหนือจากครูที่สอน

ในระดับอื่น ๆ คือจะต้องทำหน้าที่เป็นตัวแทนแม่ เป็นเพื่อน และพี่เลี้ยงของเด็กด้วย

พะยอม อิงคตานุวัฒน์ (2524) กล่าวว่า เด็กจะทดสอบความสามารถของ ผู้ดูแลเด็กถ้าผู้ดูแลเด็กเป็นคนยุติธรรม เห็นอกเห็นใจ และมีความเข้าใจในเด็ก ผู้ดูแลเด็กจะเป็น ภาพพจน์ที่ดีให้เด็กเลียนแบบ นอกจากนั้นผู้ดูแลเด็กยังสามารถควบคุมและปลุกฝังพฤติกรรมที่พึงาม ให้เด็กอีกด้วย

เนื่องจากผู้ดูแลเด็กมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการของเด็กดังได้กล่าวมาแล้ว บุคคลที่ เหมาะสมจะเป็นผู้ดูแลเด็ก ควรมีลักษณะดังนี้ (กรมอาชีวศึกษา, 2524)

1. มีอุปนิสัยรักเด็กเป็นพื้นฐาน
2. มีอารมณ์ดีอยู่เสมอ เพราะผู้ดูแลเด็กเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับเด็กมาก

ถ้ามีอารมณ์หงุดหงิด โกรธง่าย กล่าวคำหยาบ หรือไม่สุภาพจนติดปาก เด็กจะเลียนแบบและ กลายเป็นนิสัยติดตัวเด็กไปจนโต ดังนั้นผู้ดูแลเด็กจึงควรต้องระมัดระวังคำพูด ตลอดจนจนกริยาท่าทาง ที่แสดงกับเด็กอยู่เสมอ

3. มีความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก โดยต้องศึกษาถึงพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับความสามารถและวัยของเด็ก

4. ร่างกายสมบูรณ์ แข็งแรง ไม่มีโรคติดต่อ และรู้จักรักษาความสะอาดส่วนตัว

3.2 บทบาทหน้าที่ของผู้ให้การเลี้ยงดูเด็ก

เบญญา แสงมลิ (2522) กล่าวถึง หน้าที่ของครูหรือผู้ดูแลเด็กไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมความเจริญเติบโตด้านต่าง ๆ โดยที่ครูต้องเข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการ ของเด็ก จัดให้เด็กได้มีการกินดื่มนอนดี ถูกสุขลักษณะ จัดกิจกรรมให้เด็กได้มีการเคลื่อนไหวร่างกาย ได้เล่นและทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับเพื่อน ส่งเสริมให้เด็กได้รู้จักคิด รู้จักสังเกต และมีอารมณ์ แจ่มใสร่าเริง

2. ให้อิสระภาพแก่เด็ก ครูควรให้เด็กมีอิสระภาพที่จะเคลื่อนไหว หรือใช้กำลัง ความว่องไวได้ตามความต้องการธรรมชาติของเด็ก การที่ครูใช้วิธีการบังคับให้เด็กนั่งนิ่ง ๆ อย่างผู้ใหญ่ เป็นการอบรมที่ขัดกับธรรมชาติของเด็กในวัยนี้

3. ดูแลให้ความปลอดภัย เด็กที่มีร่างกายแข็งแรงจะไม่อยู่นิ่ง ชอบการเคลื่อนไหว จึงมักเกิดอุบัติเหตุอยู่เสมอ ครูจึงต้องดูแลให้อยู่ในสายตา

4. ปลุกฝังนิสัยที่พึงาม เด็กในช่วง 3-6 ปี จะเป็นระยะที่สำคัญที่สุดของชีวิตใน การปลุกฝังลักษณะนิสัย เพราะนิสัยเหล่านี้จะติดตัวไปจนโต ดังนั้น ครูปฐมวัยจึงควรปลุกฝัง ลักษณะนิสัยที่พึงามแก่เด็กตั้งแต่วัยปฐมวัย

5. กิจกรรมที่ส่งเสริมความรู้ที่เหมาะสมกับวัย เด็กในช่วง 3-6 ปี

มีความอยากรู้อยากเห็น สนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัว เด็กต้องการคำตอบง่าย ๆ ไม่ลึกซึ้ง การที่จะให้เด็กเรียนรู้ควรพิจารณาดูว่า เด็กอายุเท่าไร เด็กสนใจสิ่งใด ทุกอย่างที่เด็กเรียนรู้จำเป็นต้องเป็นสิ่งง่าย และเหมาะสมกับวัยและมีประโยชน์ต่อเด็ก ซึ่งควรเป็นความรู้พื้นฐาน เป็นสิ่งที่เด็กแลเห็นกระทำได้เด็กจึงจะเข้าใจ แล้วจึงเพิ่มความยากและซับซ้อนมากขึ้น

ประกาศรณ เอี่ยมสุภาสิต (2529) กล่าวถึงหน้าที่ของผู้ดูแลเด็กไว้ดังนี้

1. เป็นผู้ดำเนินงานของศูนย์ ในด้านการอบรมเลี้ยงดู จัดประสบการณ์และกิจกรรมของเด็กในศูนย์ ปกติผู้ดูแลเด็ก 1 คน จะรับผิดชอบเด็ก 15-20 คน
2. ทำหน้าที่ดูแลอาคารสถานที่ วัสดุ เครื่องใช้ เครื่องเล่น ทำการเงินและธุรการ
3. ควบคุมดูแลเรื่องโภชนาการของเด็ก ผู้ดูแลเด็กจะดูแลให้เด็กได้รับประทานอาหารที่มีประโยชน์และเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย รวมทั้งเรื่องสุขภาพอนามัยและความสะอาดด้วย

นอกจากผู้ดูแลเด็กจะมีหน้าที่จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แก่เด็กปฐมวัย ดังได้กล่าวมาแล้ว ผู้ดูแลเด็กของศูนย์เด็กบางแห่งยังอาจต้องปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ภายในศูนย์อีก เช่น ดูแลอาคารสถานที่ การเงินและธุรการ รวมทั้งดูแลเรื่องโภชนาการให้เด็กอีกด้วย

ดังนั้น การอบรมเลี้ยงดูเด็กที่ดีตั้งแต่ต้นมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับเด็กซึ่งมีความสัมพันธ์กับสุขภาพความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กต่อไปในอนาคตแต่เนื่องจากสภาพสังคมไทยปัจจุบันเป็นครอบครัวเดี่ยว บิดามารดาของเด็กต้องประกอบอาชีพนอกบ้าน ทำให้ไม่สามารถเลี้ยงดูลูกได้ตลอดเวลา ผู้ดูแลเด็กจึงทำหน้าที่แทนพ่อแม่ในการเลี้ยงดูเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัยทารกที่ถือว่าเป็นวัยเริ่มต้นของชีวิตที่ต้องได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดและได้รับการเอาใจใส่เป็นพิเศษ เพราะเด็กยังไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ฉะนั้นผู้ที่จะทำหน้าที่ผู้ดูแลเด็กควรมีความรู้และตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้ดูแลเด็ก เพื่อจะช่วยให้เป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่

ตอนที่ 4 การฝึกอบรม

4.1 ความหมาย

กิติ ตยัคคยานนท์ (อ้างถึงในสุนันทา กิจสุวรรณ, หน้า 51) ให้ความสำคัญกับผลของการเรียนรู้หรือการอบรมว่าจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงการกระทำหรือพฤติกรรม โดยให้ความหมายของการฝึกอบรมว่า กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นเพื่อให้คนเปลี่ยนแปลงการกระทำหรือพฤติกรรมในการปฏิบัติงาน

พะยอม วงศ์สารศรี (อ้างถึงในสุนันทา กิจสุวรรณ หน้า 52) ได้เน้นเกี่ยวกับทัศนคติและความสำเร็จขององค์การเพิ่มขึ้นว่า การฝึกอบรมคือ กระบวนการซึ่งบุคคลได้เรียนรู้เกี่ยวกับความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ซึ่งจะช่วยให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นองค์ประกอบขององค์การให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

จากความหมายของนักการศึกษาที่ให้ความหมายการฝึกอบรมสรุปได้ว่า การฝึกอบรม (Training) เป็นกระบวนการเสริมสมรรถภาพบุคคลากรอย่างหนึ่งในงานพัฒนาบุคคลขององค์การเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานเฉพาะทางที่อยู่ในความรับผิดชอบหรืองานที่องค์กรมอบหมายให้สำเร็จและเกิดผลตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้อย่างมีคุณภาพ

จากความเห็นของนักวิชาการฝึกอบรมดังกล่าว อาจสรุปประเด็นความที่เป็นสาระสำคัญของการฝึกอบรมได้คือ

1. การฝึกอบรมเป็นกระบวนการหรือกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีผลต่อการเสริมสร้างสมรรถภาพของบุคคล
2. สมรรถภาพของบุคคลที่มีผลต่อการปฏิบัติงาน มี 3 ด้าน ได้แก่
 - 2.1 ความรู้ความสามารถ คือ รู้เกี่ยวกับงานและรู้วิธีทำงาน
 - 2.2 ทักษะหรือความชำนาญ คือ ความคล่องแคล่วในการปฏิบัติงานโดยใช้เวลาน้อยแต่ได้ผลงานที่ดี
 - 2.3 ทัศนคติ เป็นความรู้สึกหรือความคิดเห็นที่มีต่องานที่รับผิดชอบ ซึ่งทัศนคติหรือความรู้สึกในที่นี้ต้องการให้เป็นในทางบวกหรือทางดี เพราะจะเป็นแรงเสริมให้บุคคลากรในองค์การใช้ความรู้ความสามารถที่ได้รับการสร้างเสริมไปปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ เกี่ยวกับทัศนคติที่กล่าวนี้ อาจรวมไปถึงคุณธรรม จริยธรรมความมีน้ำใจ และความเสียสละในการปฏิบัติงานด้วย
3. ในการพัฒนาสมรรถภาพของบุคคลให้สนองวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์การ จะต้องเป็นการพัฒนาความรู้และทักษะในขอบเขตของการปฏิบัติงานเฉพาะด้าน
4. การฝึกอบรม จะต้องมีส่วนต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในการปฏิบัติงาน อันเป็นการนำไปสู่การปรับปรุงที่ทำให้ดียิ่งขึ้น เช่นเมื่อคนงานผ่านการฝึกอบรมแล้ว มีความเสียสละตั้งใจทำงานมากขึ้น ทำงานอย่างเต็มความสามารถหรือการทำงานความสะอาดเครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ หลังจากการใช้งานและเก็บไว้อย่างเป็นระเบียบ พฤติกรรมเหล่านี้ก่อนการฝึกอบรมไม่เคยปรากฏมาก่อน ซึ่งพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนี้จะมีผลต่อความสำเร็จขององค์การ กล่าวคือถ้าเป็นงานราชการจะนำความเป็นเลิศ ความมีชื่อเสียงมาสู่หน่วยงาน ถ้าเป็นด้านธุรกิจ ผลสำเร็จคือผลผลิตเพิ่มขึ้น กำไรสุทธิมากขึ้น

การฝึกอบรมตามสาระสำคัญที่กล่าวมานี้จึงหมายถึง กระบวนการเสริมสร้างสมรรถภาพบุคคลให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ และทัศนคติเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานในขอบเขตของการปฏิบัติงานเฉพาะด้าน อันมีผลต่อความสำเร็จขององค์การ

4.2 ประเภทของการฝึกอบรม

การจัดแบ่งประเภทของการฝึกอบรม จัดได้หลายลักษณะ ผู้รับผิดชอบหรือเจ้าหน้าที่จัดฝึกอบรมจะต้องทราบประเภทของการฝึกอบรม เพื่อทราบกลุ่มคนที่เข้าฝึกอบรมว่าเป็นพวกไหน มีความรู้และประสบการณ์เพียงใดจะได้จัดเนื้อหาสาระ ตลอดจนการเลือกใช้เทคนิค และวิธีการฝึกอบรมให้สอดคล้องกับลักษณะและความต้องการของการอบรมนั้น ๆ การแบ่งประเภทการฝึกอบรมอาจแบ่งได้ ดังนี้

1. การแบ่งประเภทตามลักษณะก่อนหลังของการเข้าทำงาน แบ่งได้ 2 ประเภท

1.1 การฝึกอบรมก่อนเข้าทำงาน (pre-service training) เช่นการปฐมนิเทศ การแนะนำทำงาน เพื่อให้ผู้เข้าทำงานมีความเข้าใจเกี่ยวกับองค์การ และงานที่จะทำให้สามารถทำได้ถูกต้อง

1.2 การฝึกอบรมระหว่างทำงาน (in-service training) เช่นการฝึกอบรมที่ใช้การเสนอแนะ การสาธิต เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานได้พัฒนาการทำงานให้ดีขึ้น

2. การแบ่งประเภทตามจำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม แบ่งเป็น 2 ประเภท

2.1 การฝึกอบรมเป็นรายบุคคล (individual training) เป็นการฝึกอบรมที่ใช้เทคนิควิธีสอนตัวต่อตัว การเรียนด้วยตนเอง (self development)

2.2 การฝึกอบรมเป็นกลุ่ม (group training) เป็นการฝึกอบรมที่มีผู้เข้ารับการอบรมครั้งละหลาย ๆ คน จำนวนคนขึ้นอยู่กับลักษณะการใช้เทคนิคและขีดจำกัดของวัสดุอุปกรณ์ เช่น การอบรม การใช้คอมพิวเตอร์ การอบรมแต่ละรุ่นคงรับจำนวนได้ไม่มาก หรือการฝึกอบรมที่ใช้เทคนิคการใช้สถานการณ์จำลอง กรณีศึกษาก็ต้องจำกัดจำนวนคน แต่ถ้าการอบรมที่ใช้วิธีการบรรยาย สามารถจัดเป็นกลุ่มใหญ่ได้

3. การแบ่งประเภทตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม แบ่งได้เป็น 2 ประเภท

3.1 การฝึกอบรมเพื่อเข้าตำแหน่ง เป็นการฝึกอบรมเพื่อเตรียมคนเข้าสู่ตำแหน่งหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบสูงขึ้น หรือหน้าที่ใหม่ เช่นการฝึกอบรมผู้ที่ทำหน้าที่หัวหน้าคนงาน ผู้ที่จะเป็นผู้จัดการสาขา เป็นต้น

3.2 การฝึกอบรมเพื่อเสริมสมรรถภาพในการปฏิบัติงาน เป็นการฝึกอบรมที่ต้องจัดให้ทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงาน ให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

4. การแบ่งประเภทตามลักษณะวิธีการฝึกอบรมทั่ว ๆ ไป แบ่งเป็น 2 ประเภท

4.1 การฝึกปฏิบัติงานปกติในที่ทำการ (on - the - job training) เป็นการฝึกปฏิบัติงานที่แท้จริง ๆ เพื่อให้คนงานเข้าใจวิธีการทำงาน และเกิดทักษะในการปฏิบัติงาน ลักษณะการฝึกปฏิบัติจะเป็นแบบทำไป เรียนรู้ไป อาจมีการอธิบายประกอบหรือการสาธิตเพิ่มเติม

4.2 การฝึกปฏิบัติงานนอกที่ทำการ (off - the - job training) เป็นการฝึกอบรมที่เตรียมให้คนงานพร้อมที่จะเข้าไปสู่การปฏิบัติงานจริงเพราะงานบางงานต้องเสี่ยงกับการเกิดอุบัติเหตุ และต้องการเทคนิคเฉพาะทาง เช่นงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้เครื่องกล เทคนิคการฝึกอบรมมีทั้งการบรรยาย การอภิปราย การสาธิต การทดลองปฏิบัติในสถานการณ์จำลอง การฝึกอบรมแบบนี้ช่วยลดค่าใช้จ่ายจากการต้องปฏิบัติจริง และช่วยลดอุบัติเหตุในการทำงาน

4.3 การฝึกอบรมขณะปฏิบัติงานจริง (on - the - job training)

การฝึกอบรมขณะปฏิบัติงานจริง (on - the - job training) เป็นการอบรมภายหลังจากที่บุคลากรได้เข้ามาปฏิบัติงานในสถานเลี้ยงเด็กแล้ว การฝึกอบรมประเภทนี้ อาจเรียกได้ว่าเป็นการฝึกอบรมบุคลากรประจำการหรือการฝึกอบรมภายในก็ได้ สถานเลี้ยงเด็กแต่ละแห่งจะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ของผู้ให้การแนะนำ โดยนำไปแล้วถ่ายทอดความรู้เป็นศิลปะเฉพาะตัว บางคนสามารถถ่ายทอดสอนผู้อื่นให้รู้งานได้ดี ดังนั้นผู้ที่ให้คำแนะนำหรือให้ความรู้ในการฝึกอบรมแบบนี้จำเป็นต้องมีความสามารถในการสอนงานหรืออบรมการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดีจำเป็นต้องเข้าใจหลักเกณฑ์และวิธีการถ่ายทอดให้ลงมือทำงานด้วยตนเอง ปรากฏทิพย์ ทวีพานิชย์ (2532) สรุปหลักการการฝึกอบรมไว้ดังนี้

4.3.1 ผู้ให้การแนะนำ อธิบายให้ทราบถึงหลักและวิธีการโดยทั่วไป

4.3.2 สาธิตให้ดูของจริงเช่น แสดงวิธีการเลี้ยงดูเด็กให้ผู้เลี้ยงดูที่เป็นครูดู

4.3.3 ให้ผู้เข้ารับการฝึกทดลองปฏิบัติ เลี้ยงดูให้เหมือนกับผู้ให้คำแนะนำทำตัวอย่าง

4.3.4 แก้ไขข้อบกพร่องของผู้เข้ารับการอบรม พร้อมทั้งชี้แจงให้ผู้รับการอบรมทราบข้อบกพร่อง

4.3.5 ติดตามดูการทดลองทำงาน และให้ทดลองทำซ้ำ ๆ กัน หลาย ๆ หน จนแน่ใจว่าสามารถทำได้ด้วยตนเอง

การฝึกอบรมในขณะที่ปฏิบัติงานจริงนี้มีผลดีในแง่ที่สามารถวางโครงการให้ตรงกับความต้องการโดยเฉพาะของสถานรับเลี้ยงเด็กแต่ละแห่งได้ โดยทั่วไปผู้บริหารจะมีส่วนร่วมในการวางแผนการฝึกอบรม ตลอดจนฝึกอบรมและติดตามผลงาน เป็นโครงการต่อเนื่อง

โครงการสามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ทันทีเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นที่ทำให้ต้องเปลี่ยนแปลง ผู้เข้ารับการอบรมก็มีความสนใจและมีเป้าหมายเหมือนกัน ๆ ทุกคน อย่างไรก็ตามการฝึกอบรมในขณะที่ทำการก็มีส่วนเสียเหมือนกันเพราะทักษะความรู้ ความชำนาญงานจะมีจำกัดมาก และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจำกัดเพราะความเชี่ยวชาญที่มีอยู่ในสถานเลี้ยงเด็คนั้นเท่านั้น เมื่อนำหลักการหรือขั้นตอนการฝึกอบรมในขณะที่ปฏิบัติงานจริงมากำหนดเป็นขั้นตอนของการฝึกอบรมของ Devries ซึ่งมี 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผนการฝึกอบรม โดยดำเนินกิจกรรมตั้งแต่วิเคราะห์เนื้อหาทางความรู้และทักษะตลอดจนทัศนคติผู้ปฏิบัติงานเพื่อหาความต้องการจำเป็น เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

ขั้นตอนที่ 2 การจัดการฝึกอบรม กิจกรรมในขั้นตอนนี้ดังต่อไปนี้

- 2.1 การกำหนดหลักสูตร
- 2.2 การกำหนดเครื่องช่วยในการอบรม (สื่อ วัสดุ อุปกรณ์)
- 2.3 การกำหนดจำนวนผู้เข้ารับการอบรม
- 2.4 การเลือกวิทยากร (ผู้ให้การชี้แนะ)

ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติการฝึกอบรม Devries ได้ให้ความสำคัญไว้ 2 เรื่อง คือ

- 3.1 การตั้งใจ
- 3.2 การเลือกใช้เทคนิคการฝึกอบรม

ขั้นตอนที่ 4 การติดตามและประเมินผลการฝึกอบรม เป็นขั้นตอนที่ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย 3 กิจกรรม คือ

- 4.1 การประเมินผล (evaluation)
- 4.2 การติดตามผลการฝึกอบรม (follow-up)
- 4.3 การส่งข้อมูลย้อนกลับ (feed back)

4.4 การฝึกอบรมผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กวัยทารกเป็นกลุ่ม

การอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยทารกเป็นสิ่งสำคัญมาก การมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการเลี้ยงดูและการให้การศึกษาอบรมแก่เด็กวัยนี้ เด็กวัยทารกเป็นวัยที่ต้องพึ่งพาผู้เลี้ยงดูในด้านต่าง ๆ ซึ่งผู้เลี้ยงดูที่สำคัญคือ บิดา มารดาถ้าเด็กได้รับการเลี้ยงดูที่ดี ได้รับการตอบสนองของความต้องการด้านร่างกายและจิตใจอย่างถูกต้องและเหมาะสมแล้ว เด็กจะมีความเจริญเติบโตและพัฒนาการที่เหมาะสม มีสุขภาพดี สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มี

คุณภาพ นักการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องของหลายท่านหลายหน่วยงานได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเตรียมเนื้อหาต่าง ๆ เพื่อจัดเตรียมไว้สำหรับโปรแกรมฝึกอบรมผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กดังนี้

เนื้อหาต่าง ๆ ที่ควรจัดให้ผู้เลี้ยงดูเด็ก (โรงพยาบาลเด็ก, 2536)

1. การยอมรับเด็กวัยทารกที่มีอายุต่ำกว่า 5 เดือน
2. การติดต่อสื่อสารที่ดีกว่ากับเด็กทารก
3. การติดต่อสื่อสารที่ดีกว่า กับผู้ปกครอง
4. การบูรณาการ เครื่องมือในเด็กวัยทารกเข้าสู่โปรแกรม
5. ลักษณะทางเพศของเด็กวัยทารก
6. การประเมินความก้าวหน้าของเด็กวัยทารก
7. การที่พบว่าความสูญเสียหรือประสบการณ์ที่ทำให้มีความสุข และความเศร้าโศกของ

เด็กทารก

8. การส่งต่อระดับก่อนวัยเรียนจากโปรแกรมสำหรับเด็กวัยเตาะแตะ
9. การประเมินทักษะหนึ่งหรือทักษะอื่น ๆ ของที่เลี้ยง

งานส่งเสริมพัฒนาการเด็กของกรมประชาสงเคราะห์ได้เสนอแนะเนื้อหาที่จะฝึกอบรมให้แก่ผู้เลี้ยงดูเด็กไว้ดังนี้ (สถานสงเคราะห์เด็กและสถานรับเลี้ยงเด็กเอกชน, 2539)

1. หลักการจัดการศึกษาปฐมวัย
2. บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ดูแลเด็ก
3. จริยธรรมวิชาชีพผู้ดูแลเด็ก
4. การเล่นและการเลือกของเล่น
5. การปลูกฝังวินัยและจริยธรรมให้แก่เด็ก
6. ปัญหาพฤติกรรมในเด็ก
7. การจัดกิจกรรมประจำวันสำหรับเด็ก
8. การฝึกสุขนิสัยและสุขอนามัยให้แก่เด็ก
9. เทคนิคการฝึกเด็กให้สงบ
10. การผิดปกติของการมองเห็นและการได้ยิน
11. เทคนิคการเล่านิทานและการเลือกนิทาน
12. โรคติดเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจ
13. กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ
14. จิตวิทยาพัฒนาการเด็ก
15. การกระตุ้นพัฒนาการเด็ก

16. เทคนิคการเลี้ยงดูเด็กวัยทารก

17. การประเมินพัฒนาการเด็ก

18. การผลิตสื่อ

โรงพยาบาลเด็กกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดเนื้อหา เพื่อฝึกผู้เลี้ยงดูเด็ก
ไว้ดังนี้ (โรงพยาบาลเด็ก, 2536)

1. คุณสมบัติที่เลี้ยงดูเด็กและหลักในการดูแลเลี้ยงดูเด็ก
2. จิตวิทยาการเลี้ยงดูเด็ก
3. การจัดสถานรับเลี้ยงเด็ก
4. การอุ้มเด็ก
5. อาหารและโภชนาการสำหรับเด็ก
6. การเลือกอาหารและการประกอบอาหารสำหรับเด็ก
7. เด็กกับการสร้างเสริมพัฒนาการ
8. การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค
9. การดูแลทันตสุขภาพ
10. การให้ยาในเด็กและการให้ยาเด็ก
11. การดูแลเด็กป่วยเมื่อมีไข้
12. อาการเจ็บป่วย ปัญหาที่พบบ่อยในการเลี้ยงดูเด็กและการดูแลเบื้องต้น
13. โรคเด็กและการป้องกัน
14. การพาเด็กไปโรงพยาบาลและการเตรียมตัวเมื่อเด็กอยู่โรงพยาบาล
15. โรคติดเชื้อในสถานรับเลี้ยงเด็ก
16. การควบคุมและการป้องกันการแพร่เชื้อในสถานรับเลี้ยงเด็ก
17. การดูแลสุขภาพและการพัฒนาบุคลิกภาพ
18. การวัดความเจริญเติบโตทางร่างกาย

จากการประมวลเนื้อหาที่จะต้องจัดฝึกอบรมผู้เลี้ยงดูเด็กวัยทารกดังกล่าวสามารถสรุป
เป็นหัวข้อในโปรแกรมฝึกอบรมผู้เลี้ยงดูเด็กในงานวิจัยได้ดังนี้

1. ความเป็นมาของการจัดการเลี้ยงดูและให้การศึกษาเด็กวัยทารก
2. ทฤษฎีพัฒนาการเด็ก
3. ความแตกต่างระหว่างบุคคลและภาวะพื้นฐานทางอารมณ์
4. พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กวัยทารก
5. บทบาทหน้าที่ของผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กวัยทารก

3. ความแตกต่างระหว่างบุคคลและภาวะพื้นฐานทางอารมณ์
4. พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กวัยทารก
5. บทบาทหน้าที่ของผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กวัยทารก
6. ความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง
7. โปรแกรมการส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ
8. การดูแลสุขภาพอนามัยสำหรับเด็กวัยทารก
9. การดูแลกิจวัตรประจำวัน
10. โภชนาการสำหรับเด็กวัยทารก
11. หลักการศึกษาสำหรับเด็กวัยทารก
12. หลักสูตรสำหรับเด็กวัยทารก
13. การวางแผนการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กวัยทารก
14. การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กวัยทารก
15. การให้ความรู้ผู้ปกครองเรื่องการจัดการศึกษาและการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กวัยทารก

จากการศึกษาโปรแกรมการฝึกอบรมที่เลี้ยงเด็กจากเอกสารของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กรมประชาสงเคราะห์ร่วมกับโรงเรียนเอกชน มูลนิธิโรงพยาบาลเด็ก พบว่าลักษณะโปรแกรมการฝึกอบรมที่เลี้ยงเด็กส่วนใหญ่เป็นการอบรมที่เลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียนอายุ 3 – 6 ปี ซึ่งใช้เวลาฝึกอบรมในช่วงระยะเวลาเพียงสั้น ๆ และมีจุดมุ่งหมายของการฝึกอบรมเพื่อเป็นการปฐมนิเทศให้ความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานในเรื่องเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ การปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน โรคเกี่ยวกับเด็ก โภชนาการสำหรับเด็ก ดังนั้นการพัฒนาเด็กวัยทารกในแต่ละช่วงวัยควรมีมากกว่า การดูแลสุขภาพอนามัยเพียงอย่างเดียว จึงควรเพิ่มความรู้ เกี่ยวกับการให้การศึกษา และการอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยทารก เพื่อนำไปปรับปรุงโปรแกรมฝึกอบรมผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กโดยการปฏิบัติงานในสถานการณ์จริง เรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยทารกเป็นกลุ่มในสถานรับเลี้ยงเด็ก บ้านเด็กจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโปรแกรมฯ

งานวิจัยในประเทศ

อุษา พงษ์สุธา (2521) ได้ทำการวิจัย เรื่องปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานของผู้ดูแลตามโครงการพัฒนาเด็ก กรมพัฒนาชุมชน พบว่าปัญหาที่ผู้ดูแลเด็กมีความเห็นว่าเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ของตน สรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับผู้ดูแลเด็กมีงานที่รับผิดชอบมากเกินไป ได้รับค่าตอบแทนน้อย ไม่สอดคล้องกับค่าครองชีพในปัจจุบัน มีปัญหาเรื่องเพื่อนร่วมงาน และบางคนไม่เป็นที่ยอมรับของผู้ปกครอง
2. ปัญหาเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก บางแห่งเป็นอาคารชั่วคราวตั้งอยู่ไกลจากหมู่บ้าน ทำให้เดินทางไม่สะดวก ขาดแคลนอุปกรณ์เครื่องเล่นทั้งในที่ร่มและกลางแจ้ง
3. ปัญหาเกี่ยวกับกรรมการพัฒนาเด็ก
4. ปัญหาเกี่ยวกับพัฒนากรและเจ้าหน้าที่บางคน
5. ปัญหาเกี่ยวกับเด็กที่ศูนย์พัฒนาไม่สม่ำเสมอ มีเด็กจำนวนน้อยลงและมีเด็กจำนวนไม่น้อยเป็นโรคขาดสารอาหาร และเป็นโรคผิวหนัง

ฉวีวรรณ วรศรี (2522) ได้ทำการศึกษาบทบาทของพี่เลี้ยงต่อพัฒนาการความสามารถด้านการช่วยเหลือตนเองของเด็กวัยก่อนเข้าเรียน พบว่าหน้าที่ในการเลี้ยงดูเด็กส่วนมากที่เลี้ยงรับผิดชอบเด็กคนเดียว วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กส่วนมากเป็นไปตามความเห็นชอบของบิดามารดา และผู้เป็นพี่เลี้ยงร่วมกัน หน้าที่นอกเหนือจากการเลี้ยงดูเด็กของผู้เป็นพี่เลี้ยงส่วนมากต้องทำความสะอาดบ้านเรือน หน้าที่ซึ่งพี่เลี้ยงต้องปฏิบัติมากที่สุด คือ การฝึกหัดและการให้เด็กรับประทานอาหาร เป็นเวลา ระยะเวลาในการดูแลเด็กของผู้เป็นพี่เลี้ยงตามลำพังจนกว่าผู้ใหญ่หรือบิดามารดาของเด็กจะกลับมา และปัญหาที่พี่เลี้ยงพบมากที่สุดในการเลี้ยงดูเด็กคือปัญหาเรื่องเด็กไม่ยอมรับประทานอาหาร และไม่ยอมนอนตามเวลาอันสมควร ส่วนความต้องการของผู้เป็นพี่เลี้ยงในการดูแลเด็ก คือ เครื่องใช้ส่วนตัวของเด็ก และต้องการให้บิดามารดากำหนดหน้าที่วิธีการในการเลี้ยงดูเด็กร่วมกับผู้เป็นพี่เลี้ยง

หัตตดาว ลออรอดวงศ์ (2522) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก พบว่ามีปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของผู้ดูแลเด็กคือ ปัจจัยด้านสภาพของสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งได้แก่ การศึกษา ระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ ค่าตอบแทนที่ได้รับและรายได้จากการประกอบอาชีพรอง ปัจจัยด้านการสนับสนุน ซึ่งได้แก่การได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ จากกรรมการพัฒนาเด็ก ผู้ปกครองและผู้นำท้องถิ่น

ณรงค์ สรรพศรี (2531) ได้พัฒนาชุดฝึกอบรมการนิเทศแบบคลินิกด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับครูระดับประถมศึกษา ผลปรากฏว่าชุดฝึกอบรมที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 70.79/83.75 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 70/70 และคะแนนการทดสอบก่อน - หลังการฝึกอบรม แตกต่างการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่าชุดฝึกอบรมดังกล่าว มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดและทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้เพิ่มขึ้นอย่างแท้จริง

อำไพ สุจริตกุลและคณะ (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักการและวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย พบว่าภายหลังจากการที่ผู้ดูแลเด็กได้เข้ารับการอบรมแล้วผู้ดูแลเด็กมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนได้รับการอบรม ส่วนในด้านการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กที่ศึกษาจากการสังเกตและสัมภาษณ์พัฒนาการและผู้ดูแลเด็กพบว่า ผู้ดูแลเด็กมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นตามลำดับทั้งด้านเจตคติ บุคลิก การใช้และผลิตสื่อการสอน การจัดสภาพแวดล้อมและด้านวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเข้ารับการอบรม

พวงรัตน์ รอดมณี (2534) ได้ทำการศึกษาเรื่องการปฏิบัติของผู้ดูแลเด็ก ในการสร้างเสริมสุขนิสัยให้แก่เด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กรมการพัฒนาชุมชน พบว่าการปฏิบัติของผู้ดูแลเด็กที่ทำเป็นประจำ คือพฤติกรรมการรักษาความสะอาดของร่างกาย และเครื่องใช้ การฝึกอบรมเด็กปฐมวัยตามตารางกิจกรรมประจำวัน การรักษาความสะอาดทั่วไป การจัดสถานที่ภายในอาคาร และการจัดให้เด็กได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ การประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การขอความร่วมมือในการจัดหาอุปกรณ์เครื่องใช้ส่วนตัวเด็กรวมทั้งการแนะนำให้พาเด็กที่เจ็บป่วยไปหาแพทย์หรือเจ้าหน้าที่อนามัย การปฏิบัติพัฒนาการเด็ก และการจัดกิจกรรมทักษะการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กรวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นและงบประมาณในการดำเนินงาน ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการสร้างเสริมสุขนิสัยให้แก่เด็กปฐมวัย พบว่ายังคงเป็นปัญหาทั้งตัวผู้ดูแลเด็ก เด็กและผู้ปกครอง รวมทั้งปัญหาของการขาดแคลนน้ำ และงบประมาณโดยทั่วไป ปัญหาส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง

พจนีย์ เทียมศักดิ์ (2535) ได้ศึกษาโดยการพัฒนาโปรแกรมการส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการของผู้ปกครองในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานในโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครนายก พบว่าหลังจากได้ทำการทดลองกับผู้ปกครองทั้งสองกลุ่มแล้ว โปรแกรมการส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการของผู้ปกครองในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานมีผลต่อน้ำหนักตัวเด็กปฐมวัย โดยเด็กปฐมวัยกลุ่มทดลองมีน้ำหนักเพิ่มขึ้นจนเข้าเกณฑ์มาตรฐานมีจำนวนมากกว่ากลุ่มควบคุม

สุนันทา กิจสุวรรณ (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้โครงการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาสมรรถภาพของผู้ดูแลเด็กในศูนย์เด็กปฐมวัย ในชุมชนแออัด กรุงเทพมหานคร พบว่าหลังการฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กมีสมรรถภาพทางด้านปฏิบัติการสอน โดยนำความรู้ที่ได้จากการอบรมทุกเนื้อหาไปใช้ในการสอน หัวหน้าศูนย์พอใจในการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กหลังการอบรมทุกเนื้อหาที่ใช้สอน หัวหน้าศูนย์พอใจในการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กหลังการอบรมมากกว่าก่อนการอบรม และมีสมรรถภาพด้านการเป็นแบบอย่าง เพราะมีผู้ดูแลเด็กที่ไม่ได้เข้ารับการอบรมได้เปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนการสอน โดยเอาแบบอย่างการสอนจากผู้ดูแลเด็กที่เข้ารับการอบรมทุกเนื้อหาวิชา

ปราณี สาระจิตต์ (2538) ได้ทำการวิจัย เรื่องการพัฒนาชุดการศึกษาด้วยตนเอง เรื่องการจัดการในชั้นเรียนสำหรับครูอนุบาล สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอ่างทอง พบว่า

1. ชุดการสอนด้วยตนเองที่สร้างขึ้น มีประสิทธิภาพ 85.88/83.10 สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ 80/80
2. การทดสอบค่ามัชฌิมเลขคณิตของคะแนนสอบวัดความรู้ความเข้าใจ หลังการศึกษาชุดการศึกษาด้วยตนเองของครูอนุบาลครูมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการจัดการในชั้นเรียนสูงกว่าก่อนการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
3. ผลจากการสังเกตและการรายงานตนเอง ครูอนุบาลมีความรู้ความเข้าใจสามารถปฏิบัติได้

จิรภรณ์ วสุวัต (2540) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมการส่งเสริมจริยธรรมทางสังคมของเด็กวัยอนุบาลตามแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์ โดยใช้การจัดประสบการณ์แบบโครงการ ผลการวิจัยพบว่า

1. หลังการทดลองใช้โปรแกรมฯ กลุ่มทดลองมีคะแนนทางจริยธรรมทางสังคม ด้านกลวิธีการเจรจาเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันหลายระดับ
2. สูงกว่ากลุ่มทดลองสะท้อนให้เห็นถึงบรรยากาศในชั้นเรียนที่ส่งเสริมจริยธรรมทางสังคมสูงกว่ากลุ่มควบคุม
3. ผู้ประเมินส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าโปรแกรมฯ มีความเหมาะสมกับระดับมากที่สุด

งานวิจัยต่างประเทศ

Kinney (1988) ได้ศึกษาสิ่งที่ควรคำนึงถึงความสัมพันธ์ของผู้ให้การเลี้ยงดูเด็ก ที่มีผลต่อความพึงพอใจต่อการให้การอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยทารกและวัยเตาะแตะเป็นกลุ่มพบว่า บุคลิกภาพของผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กมีผลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็ก และการฝึกอบรม เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของผู้ให้การเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งโปรแกรมการฝึกอบรมเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับความพึงพอใจในอาชีพของผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กและส่งผลถึงการอบรมเลี้ยงดู

Leslie (1993) ได้ศึกษาความต้องการได้รับการฝึกอบรมของผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กวัยทารกและวัยเตาะแตะร่วมกับผู้ร่างโปรแกรมและผู้ปกครอง พบว่าการมีส่วนร่วมมือกันของผู้ปกครอง ในหน้าที่การดูแลเด็กในสถานรับเลี้ยงเด็ก โดยผู้ปกครองมองว่าผู้ดูแลเด็กเป็นผู้ให้คำแนะนำและเอาใจใส่ในการเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งกระบวนการฝึกอบรมผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กได้รับประสบการณ์จากการทำงาน เป็นสิ่งสำคัญที่ชี้แจงให้เห็นถึงความต้องการพื้นฐานที่ส่งเสริมกระบวนการฝึกอบรมที่ดีมาก

Davis (1994) ได้ศึกษาความแตกต่างของระดับการศึกษาที่มีต่อระดับของการฝึกอบรม โดยแบ่งระดับของผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กเป็น 5 ระดับ คือ ผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษา ผู้ที่จบไฮสคูล ผู้ที่จบระดับวิทยาลัย ผู้ที่จบมหาวิทยาลัย และผู้ที่จบการศึกษาด้านเด็กปฐมวัยโดยตรง พบว่าระดับของความรู้มีผลต่อระดับของการฝึกอบรม คือผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กที่ไม่ได้รับการศึกษาโดยตรงต้องได้รับการฝึกอบรมมากกว่าผู้ที่จบการศึกษาเกี่ยวกับเด็กโดยตรง

Macleod (1994) ได้ศึกษาสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาอาชีพของผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กไปสู่ระดับวิชาชีพ ข้อมูลจากการสำรวจ สัมภาษณ์ การสัมมนาอบรมผู้ให้การเลี้ยงดูเด็ก พบว่าแรงกระตุ้นที่สำคัญของการฝึกอบรมมีผลต่อการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กไปสู่ความเป็นวิชาชีพของผู้ให้การเลี้ยงดูเด็ก

Thomburg (1994) ได้ศึกษาเพื่อสำรวจความแตกต่างของคุณภาพของสภาพแวดล้อมของศูนย์เลี้ยงดูเด็กระหว่างระดับของการฝึกอบรมของพี่เลี้ยงเด็ก พบว่าคุณภาพของการจัดสภาพแวดล้อมของเด็กวัยทารกและวัยเตาะแตะที่ถูกประเมิน สำหรับสถานรับเลี้ยงเด็ก และศูนย์เลี้ยงดูเด็กตามบ้านไม่แตกต่างกัน

Campbell (1997) ได้ศึกษาความแตกต่างของประสบการณ์ให้การดูแลเด็กขึ้นอยู่กับระดับ ความรู้สึกที่ดี เป็นแรงเสริมให้การของผู้ที่แต่งงานแล้วให้การอบรมเลี้ยงดูเด็กพบว่าความแตกต่างระหว่างสามีกับภรรยา ในทัศนคติ ความต้องการและสภาพสังคมมีผลต่อ แนวคิดในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก